

Stimulator

Fagblad for økonomer

N R. 3

I. ÅRGANG

1947

I D E T T E N U M M E R :

Er vi ensrettet?.....	2
Dag Hammarskjöld: Bretton Woods	6
Trygve Haavelmo: Strømninger i nyere amerikansk økonomikk	11
Knut Getz Wold: Statisk og dynamisk grense-nyttelære	19
Per Sivle Tveite: Strukturen i vårt studium	31
Erling Sverdrup: Statistisk hypotesesprøving	35
Per Sevaldson: Fårelesninger eller undervisning	42
Økonomisk lyrikk.....	17
Nordisk møte	18
Ragnar Frisch i nærbilde	28
Bokmelding.....	45

Sosialt Arbeid

Utgitt av
Norsk forening for sosialt arbeid.
10 hefter om året, 4 kroner.

*Sosialøkonomisk litteratur på lager
eller skaffes.*

OLAF NORLI, Oslo

Jurister, økonomer, aktuarer

Kurser i bokføring og handelsregning begynner vanligvis:

- 1. september
- 1. november
- 1. februar
- 1. mai

Vitnesbyrd for bestått eksamen i bokføring godtas ved anmeldelse til embeteksamen.

Vitnesbyrd for bestått eksamen i bokføring og handelsregning i forbindelse med testimonium for bestått juridisk eller økonomisk embeteksamen ved Universitetet godtas ved søknad om handelsbrev.

Nærmore opplysninger ved

OTTO TREIDERS HANDELSSKOLE

Tlf. 33 29 44, 33 28 23, 33 27 34. Innmeldelser mottas.

ER VI ENSRETET?

Tidene forandrer seg.

Før het det alltid at sosialøkonomene aldri kunne bli enige. Der det var seks økonomer samlet var det sju meninger, het det.

Nå etter frigjøringen er melodien en annen: Alle sosialøkonomer er ensrettet. Vi er alle sosialister og reguleringsøkonomer, og Universitetet er en utklekkingsanstalt for planøkonomer.

Det er temmelig besynderlig dette. Vi har ved vårt Universitet en rekke lærere med de mest ulike økonomisk-politiske oppfatninger. Men vi som går der får alle én og samme oppfatning. Det skulle altså bare være en del av våre lærere som skulle kunne klare å påvirke oss, men de til gjengjeld ettertrykkelig. Det er ikke godt å vite hvilke lærere som skal ta dette som et kompliment.

Vi er alle sosialister, heter det. Det er lett å dementere. Foran siste valg ble det holdt en Gallup-undersøkelse i Fredriksgate 3 med svært stor tilslutning. Det viste seg da at over halvparten av studentene soget til de borgerlige partiene. Så det kan altså ikke være riktig.

En annen ting er at sosiallære går inn som et fag i vårt studium. Det medfører nok at vi til en større del får øynene opp for de sosiale misforhold i samfunnet. Dette kan kanskje virke mistenklig. Særlig for våre «motstandere». De aviser og tidsskrifter som angriper økonomene flittigst inneholder nemlig svært lite om sosiale forhold og sosialpolitikk.

Så skal vi alle sammen være dirigeringsøkonomer — etter det det påstås. Det er selvsagt ikke riktig. Det vet alle som f. eks. leser hva økonomene skriver i pressen.

Det er heller ikke så godt å vite hva en mener med reguleringsøkonomi. Alle er jo tilhengere av en viss samfunnsmessig regulering av næringslivet. Også i «normale tider». Det er bare spørsmål om hvor omfattende en vil regulere. I ordskiftet går en ut fra at det finnes en demarkasjonslinje. Alle på høyre side av denne er «fri-økonomer». De på den andre siden er «tvangsoøkonomer». Og vi hører altså alle sammen hjemme på venstre side av denne usynlige linjen. Det er en følge av at vi studerer ved Universitetet. Pensum og lærere til sammen bringer oss dit.

Det er aldri noen som har angitt hvor denne linjen går. Det er heller ikke så godt å få vite hvem som hører hjemme hvor. En sosialøkonom som Bertil Ohlin f. eks., lederen for den borgerlige opposisjon i Sverige, er en varm tilhenger av en allminnelig rammeøkonomi. Samtidig er han en av de autoriteter som «friøkonomene» her hjemme oftest tar til inntekt for seg. Den liberale politiker William Beveridge derimot, som tallrike

ganger har forsvarst sin liberalistiske overbesivning, anses av mange som en typisk «tvangsoekonom». Og John Maynard Keynes står for en lang rekke «friøkonomer» som den regulerte økonomis sentrale figur. Samtidig svarer han selv ja på spørsmålet «Am I Liberal?».

Men det er nok likevel Keynes som er den store anstøtssten. Ved siden av Frisch, da.

Mange innbilder seg at professor Frisch driver politisk propaganda i sine lærebøker og i sine forelesninger. Til dem vil vi gjerne si: Les bøkene og kom på forelesningene! De vil da komme til det «sørgelige» resultat at det ikke finnes et eneste ord politikk i bøkene, og at de av våre lærere som hører hjemme på høyre side av den usynlige demarkasjonslinje snakker langt mer politikk i sine forelesninger enn professor Frisch gjør. (Det er også naturlig da Frisch jo utelukkende beskjeftiger seg med teoretisk økonomikk.)

Her blander en også sammen to vidt forskjellige ting. En ting er å lese sosialøkonomenes teorier, en annen ting å dele deres politiske oppfatning. Vi skulle f. eks. tro at våre nåværende finansminister setter Keynes svært høyt som teoretiker, men liberalist kan visst heller ingen «friøkonom» beskylde Erik Brofoss for å være.

Keynes' «General Theory» er ikke obligatorisk pensum, men den leses i stor utstrekning. Vi legger heller ikke skjul på at vi som utdannes ved Universitetet mottar sterke inntrykk fra Keynes' teori, men ved hvilket universitet i Vest-Europa eller U.S.A. gjør ikke studentene det? Keynes' bok har en rekke betingelser for å vekke økonomenes interesse. Den ser totaløkonomisk på problemene, og teorien er enkel. En må helt tilbake til Karl Marx og fysiokratene for å finne et liknende opplegg i «populær» form. Og det ville være merkelig om ikke mennesker som ønsker å studere samfunnsøkonomi særlig vil bli grep av en teori som opererer med de «store» økonomiske forhold i samfunnet. Men det betyr ikke at vi alle aksepterer Keynes' teori. Enhver som har gått noen dager i Studiegården vil vite det.

Så påstår det også at den matematiske behandlingsmåte gir en særlig grobund for reguleringsmentalitet. Når vi setter x i stedet for folketall, arbeidslønn, profitrate, jordareal e. l. så tror noen at vi straks tror at disse størrelser kan varieres like enkelt og like til som ved å endre fotskrift. Vi skal ikke benekte at enkelte kan komme til å se slik på problemene, men det er vel alltid uunngåelig at noen studenter vil misforstå en framstillingsmåte. Og utbredt er ikke denne misforståelse. Det er for øvrig heller ikke den matematiske betraktningsmåte hos studentene. Det er mange som beklager svært sterkt at studentene ikke i større grad tilegner seg «den økonometriske attityde» overfor økonomiske problemer.

Det ble også nylig påstått at økonomien ble «gold» når en nyttet matematikk som hjelpemiddel. Vi mistenker at den som har satt fram denne påstand kjenner lite eller intet til den matematiske økonomikk. Uttalelsen bærer i allfall preg av at han ikke har forstått noe av det han har uttalt seg om.

Ennå en anke hører en ofte: «Alle sosialøkonomer er statsøkonomer». Alle som blir utdannet ved Universitetet finner en i statsadministrasjonen.

Det er riktig at staten i dag sysselsetter en stor del økonomer, men neppe så mange som opposisjonen forestiller seg. Det er også naturlig at utdannede samfunnsøkonomer for en stor del må finne sitt arbeidsfelt i de organer som har med de samfunnsøkonomiske problemer å gjøre. Men å påstå at sosialøkonomene fortrolig søker seg til statsadministrasjonen er ikke riktig. Sannheten er derimot at næringslivet ikke har vist større interesse for sosialøkonomene — hittil. Og det viser seg at de næringsorganisasjoner og bedrifter som vil ha en sosialøkonom i sin tjeneste, de får en. Økonomiske kandidater er vel heller ikke helt imume overfor de høyere lønninger som en vanligvis får i det private næringsliv. Det ville i så fall stride mot noe fundamentalt i «den menneskelige natur». I allfall etter opposisjonens oppfatning av «den menneskelige natur». (Skal dette være et kompliment til økonomene?)

Det er mange mennesker i dag som har den største mistillit til sosialøkonomene. Slik vil det sikkert også alltid være. Samtidig konstaterer vi at det i dag er et stort behov for økonomer. Det merker vi direkte ved den enorme etterspørsel. Vi vil gjerne diskutere om denne mistilliten er berettiget, og om vi er ensrettede. Det vi krever er bare at vi skal angripes på en saklig måte. Et skjellsord eller en serie insinuasjoner kan nok lyse opp i en grå tilværelse, men de har sjeldan noen særlig verdi. Vi oppfordrer våre «motstandere» på det sterkeste til å sette seg inn i vår studieordning og studere nærmere hva vi studerer. Når de har gjort det ønsker vi dem hjertelig velkommen til en frisk dyst på saklig grunnlag. Stimulators spalter vil alltid stå åpne for et slikt ordskifte!

pm.

Ung, begavet cand. oecon., nylig sluppet løs på det vergeløse samfunn, setter i gang manuduksjon i sosialøkonomi for stortingsmenn. Spesiale: budsjetter i 1000 variasjoner. Undervisningen vil være så elementær at også odelstingspresidenter kan følge med.

Bill. merk. «Adrakadabra» i Stimulators eksp.

Bretton Woods.

Note etter Dag Hammarskjöld: Från Bretton Woods till «Full Employment».¹

Den internasjonale gullstandard som brøt sammen i 1931 var vokst fram automatisk. Det internasjonale valutasystem som en vil bygge opp på grunnlag av Bretton Woods-avtalen og som skal erstatte gullstandarden er en bevisst konstruksjon på rettslig grunnlag med relativt faste regler.

Som ethvert internasjonalt valutasystem har Bretton Woods to oppgaver:

1. Den skal gjøre det mulig å gjennomføre en generell multilateral clearing og skape generell konvertibilitet mellom de ulike valutaer. Det er her ikke tale om en vareclearing, men en valutaclearing.

2. Den skal søke å opprettholde størst mulig stabilitet i valutakursene. Den stadige endring i eller frykt for endring i kursene skaper usikkerhet og motvirker verdenshandelen.

I en teknisk formel kan dette uttrykkes slik: Bretton Woods tar sikte på å gjennomføre et system med multilateral clearing forent med automatisk, gjensidig (resiprok) kredittgivning, som et land kjøper seg retten til å bli delaktig i ved å underkaste seg en viss internasjonal regulering av retten til å endre sin valutakurs (og ved å betale en medlemskontingent til valutafondet).

I. Multilateral clearing.

A. Ser en spørsmålet om multilateral clearing fra det enkelte medlemslands synspunkt finner en at systemet er multilateralt i den mening at enhver medlemsvaluta er konvertibel i alle andre medlemslands valutaer. I avtalen er det nemlig bestemt at ethvert land som står tilsluttet det internasjonale valutafond skal kunne kjøpe de fremmede valutaer den ønsker direkte av fondet mot betaling i egen valuta.

B. Ser en saken fra fondets side finner en at systemet også er multilateralt i den betydning at en får i stand en clearing mellom det samlede tilbud av og den samlede etterspørsel etter én bestemt valuta. Det dreier seg altså her om de *totale* beløp av denne valuta som går over fondet uten hensyn til mellom hvilke land transaksjonene har foregått.

Det omfang multilateralismen innenfor fondet kan få begrenses

¹ Denne artikkelen forutsetter at en har kjennskap til de viktigste bestemmelsene i avtalen, slik som en får det i f. eks. Wilhelm Keilhau: Den nye internasjonale pengeordning eller Aukrust og Bjerve: Hva krigen kostet Norge.

a.. (Jfr. A.) dels av de limiter som er fastsatt for hvert lands rett til å kjøpe valuta over fondet mot betaling i egen valuta,

b. (Jfr. B.) dels i den utstrekning den samlede etterspørsel etter en bestemt valuta overstiger tilgangen av denne.

Limiten for et lands kreditt i fondet (a) er totalt som regel lik landets innskuddsbeløp i fondet pluss den del av dette som er innbetalt i gull. Overstiger et lands nettoetterspørsel etter de andre medlemslands valuta de fastlagte grenser, så er landets valuta ikke lenger fullstendig konvertibel.

M. h. t. b. gjelder at et lands valuta bare er ubegrenset multilateral konvertibel så lenge skillnaden mellom tilbud og etterspørsel for hvert enkelt lands valuta ikke overstiger det beløp som fondet har mulighet for å skaffe av denne valuta. Om clearingen innenfor fondet skulle resultere i en så sterk nettoetterspørsel etter f. eks. amerikanske dollars at fondet ikke kan dekke den ved egne beholdninger eller ved dollarkjøp utenfra, så blir det like umulig for en medlemsstat å konvertere sin egen valuta i dollar *over fondet* som det nå er *over landets sentralbank* dersom denne ikke har dollarreserver eller muligheter for å skaffe seg dollar. Den situasjon kan altså oppstå da et lands kredittrett (a) blir fiktiv fordi fondet har sluppet opp for den valuta som landet etterspør. Den multilaterale konvertibiliteten for dette lands valuta begrenses da sterkere enn kredittretten tilsier.

Disse begrensningene i den multilaterale konvertibiliteten er av stor interesse fordi nettopp disse kan føre til en sprengning av systemet. Betydningen av dem ser en best ved å sammenlikne Bretton Woods-systemet med gullstandarden og det valutablokksystemet en hadde etter 1931.

Under gullstandarden eksisterte det en multilateralisme basert på det forhold at enhver valuta var konvertibel i gull. Den internasjonale clearingen fikk sin endelige utjamning gjennom gullbevegelsene. (Jfr. A og B ovenfor.)

a. En valutas konvertibilitet ble her begrenset av den mengde gull som sto til landets disposisjon for å dekke et eventuelt etterspørseloverskudd etter fremmed valuta. En konsekvens av dette er at multilateralismen under gullstandard var meget ujamn. For land som ikke produserte gull og som ikke hadde lagt seg opp betydelige reserver gjennom en tids aktiv betalingsbalanse var grensene for valutaens konvertibilitet snevre. Også for andre land kunne omfattende kapitalbevegelser lett bringe valutakursen i fare.

b. På den andre siden savnet en den begrensning som oppstår i Bretton Woods-systemet når fondet mangler beholdning av en valuta.

Under tredveårens «frie» system ble konvertibiliteten ytterligere innskrenket i forhold til gullstandarden

1. fordi enkelte land ikke lenger var *villige* til å ta imot gull,

2. fordi de land som suspenderte gullstandarden ikke lenger var *forpliktet* til å ta imot gull.

Som konklusjon kan en si at Bretton Woods-systemets multilaterale konvertibilitet i visse henseender strekker seg lenger enn gullstandardens. Dette skyldes

1. den rett hver medlemsstat har til å kjøpe valuta i fondet til et beløp som tilsvarer innskuddet i fondet pluss den del av dette som er innbetalt i gull. Gjennom denne rett er hver medlemsstat sikret en viss minimumskonvertibilitet som det ikke har under gullstandard.

2. det nettotilskudd til verdensmarkedets valutaforsyning som innskuddene i fondet utgjør. Dette er bare den andre siden av forholdet under 1.

Forholdet under 2. er å betrakte som kreditt *fra* de ulike medlemsstater til fondet. Disse danner grunnlaget for fondets konvertibilitet til medlemsstatene (1.). De to måter fondet utvider konvertibiliteten på er altså bare ulike konsekvenser av en og samme grunnleggende transaksjon — selve fond-dannelsen.

II. Stabile valutakurser.

Etter at en medlemsstat har fastlagt sin initial-valutakurs kan denne bare endres etter bestemte regler.

1. Uten spesielt samtykke av fondet kan kursen endres t.o.m. 10 prosent én gang for alle.

2. Kursen kan justeres når det er oppstått en «fundamental likevektsforstyrrelse». Dette krever fondets samtykke.

3. Fondet kan ikke forby en stat å endre sin kurs som følge av «the domestic social or political policies» som staten fører.

Tanken bak disse bestemmelser er at en stat ikke skal kunne gjøre bruk av valutakursen som økonomisk kampmiddel (valutadepresering), men at en ikke kan forby en utjamning når den viser seg å være påkrevet eller hindre en stat i å føre en selvstendig innenrikspolitikk. Resultatet av denne oppfatning kan virke noe merkelig. Det må f. eks. være adgang til å drive opp sysselsettingen i en medlemsstat ved indre økonomiske politiske midler og deretter tilpasse kursen til det nye sysselsettingsnivå, men det er ikke anledning til å endre valutakursen for å utvide »det internationella utrymmet» for derigjennom å stimulere sysselsettingen.

Fra liberalistiske utgangspunkter er den «riktige» valutakurs den kurs som kan opprettholdes uten inngrep i den frie økonomiske utvikling og uten korrigering av de resultat denne fører til. Konkret betyr dette at

1. valutakursen må korrespondere med de relative prisene i de respektive land slik som disse er blitt ved fri prisdannelse. Indirekte blir dette ensbetydende med at valutakursen skal

stemme overens med det relative kostnadsnivået. (De prisene og kostnadene det her er tale om behøver bare å gjelle de varer og tjenester som blir gjenstand for internasjonal omsetning.)

2. Valutakursen må videre kunne forenes med de kapitalbevegelser som finner sted på grunnlag av den relative kapitalforsyningen eller kapitalavkastningen i de ulike land.

3. Den «riktige» valutakurs må også kunne forenes med den totale vareetterspørselen i hjemlandet (i forhold til den utenlandske etterspørselen etter hjemlandets varer) slik denne bestemmes av inntektsvolumet og sparekvoten. Disse størrelser er igjen funksjoner av sysselsettingen og produksjonsretningen (dvs. fordelingen mellom kapitalvare- og forbruksvarerproduksjon). En forutsetter selvsagt at også de sistnevnte bestemmelsesgrunnene blir fastlagt gjennom fri markedsutvikling.

Fra politisk synspunkt blir altså kriteriet på at en har valgt en valutakurs som er «riktig» ut fra *liberalistiske* utgangspunkter det at en ikke trenger prisregulering, kontroll med kapitalbevegelsene eller korrigering av sysselsettingsvolumet og produksjonsretningen for å holde denne kurs.

Generelt — altså ikke bare ut fra liberalistisk synspunkt — kan en si at den valutakurs er «riktig» som kan holdes med den utvikling av priser, kostnader, kapitalbevegelser og sysselsetting etc. som en mener er ønskelig. Denne definisjon dekker også den tankegang som utkristalliseres i Bretton Woods-forslaget. Fra teoretisk synspunkt kunne det være ønskelig å legge til: «eller som fører til den utvikling av priser, kostnader, kapitalbevegelser og sysselsetting etc. som en mener er ønskelig». Men dette ville stride mot de grunnleggende prinsipper som danner basis for Bretton Woods-systemet. Det ser nemlig ut til å være karakteristisk for Bretton Woods-forslaget at en gir fatleggingen av valutakursen en helt passiv rolle.

Det er derfor klart at det kan oppstå interessekonflikter når det gjelder den indre sysselsettingspolitikk som det enkelte land ønsker å føre og de forpliktelser som valutaavtalen pålegger medlemsstatene.

Den internasjonale økonomiske utvikling viser i den senere tid en stadig redusering av pengenes kjøpekraft. De store endringer har fulgt i krigens spor, men utviklingen har fortsatt også i fredstider med stigende produktivitet. Årsakene til dette er delvis av konjunkturell art, men en må også regne med den innflytelse den stadige økning i de nominelle lønningene i de enkelte land har hatt.

Det kraftigste mottrykket mot lønnshevingene har vært den bestående arbeidsløsheten og risikoen for å miste arbeidet. Dersom en klarer å redusere den konstante arbeidsløsheten og risikoen for arbeidsløshet til det teknisk uunngåelige og lønnspolitikken samtidig rettes mot det mål å holde lønningene så høyt som det til enhver tid er mulig, så får en sannsynligvis

en aksellerert nominallønnsstigning som resultat. Jo mer effektivt et land gjennomfører en full-sysselsettings-politikk desto sterkere vil denne tendens bli. Det er derfor en risiko for at de sosialt mest fremskredne land stadig vil bli presset mot den grense der endringene i det relative pris- og kostnadsnivået skulle motivere en devaluering.

Det kan anføres mange grunner til at gjennomføringen av en effektiv sysselsettingspolitikk bør føre til en omprøving av retningslinjene for lønnspolitikken på det frie arbeidsmarkedet. De valutapolitiske motivene er ikke de minst viktige. En slik tilbakeholdenhets i lønnskravene som skulle hindre at vedkommende land ble presset mot devalueringsgrensen ville ikke bare lette sysselsettingspolitikken, men også i sin tur være et bidrag til stabiliseringen av de internasjonale finansforholdene.

DEN STORE BARNEÅPEN

Hva er meningen med å kalle bladet vårt «Stimulator»? Vi retter spørsmålet til professor Frisch som bærer en vesentlig del av ansvaret for navnevalget. Han svarer:

«Be dem som ikke skjønner meningen med navnet om å vente noen år. Hvis bladet *fyller sin misjon* i den tiden, vil alle komme til å forstå meningen med navnet ganske av seg selv uten å få noen særsiktig «forklaring». Og da vil de også skjonne at det ikke finnes noe annet navn som kunne vært mer treffende.»

På vei mot laissez-faire?

Til Sporveiens avdeling for funne saker i Kirkeristen ble det forleden innlevert følgende legitimasjonskort:

Nations Unies
Delegue au Economic & Employment Comm.

Prof. Ragnar Frisch, Norway.

Ce laissez-passer ne peut être utilisé par le titulaire et doit être présenté à toute demand faite par un fonctionnaire autorisé.

Skjebnens veie ere i sannhet uransagelige, for aldri trodde vi at vi skulle se ordene «laissez-passer» i samband med Professor Frischs navn.

Dette vil ergre de store,
men enkelte små vil det more.

Gildare og gildare.

Figur 3 framstiller enno fleire straumar og relasjoner.
Petter Jakob Bjerve i Nordisk Tidsskrift for teknisk Økonomi, januar 1944.

Strømninger i nyere amerikansk økonominikk.¹⁾

I.

av Dr. philos. Trygve Haavelmo.

Det er vel tvilsomt om en kan snakke om noen typisk «skole» i den teoretiske økonominikk i Amerika. Både innenfor de mer formelle, teoretiske felter og innenfor det felt en kunne kalte samfunnsøkonominisk filosofi eller vurdering tror jeg retningen og utviklingen har vært nokså mye lik utviklingen i de vest-europeiske land. Men amerikanske økonomer hadde naturligvis den fordel at deres arbeid var noe mindre hindret av krigen enn tilfelle var de fleste andre steder, selv om også i Amerika et svært stort antall økonomer enten var i direkte militærtjeneste eller hadde spesialarbeid for det militære og i statsadministrasjonen. Jeg tror kontakten og idé-utvekslingen mellom de vitenskapelige grupper i de forskjellige land enda er litt for dårlig til at en kan dømme hvor stort eventuelt forsprang amerikanerne har fått i løpet av de siste årene. Jeg skal i allfall ikke innlate meg på noen slik sammenlikning, men heller bare forsøke å gjengi noen av de trekk som etter mitt skjønn karakteriserer den amerikanske utviklingen på den økonomiske teoris område.

Hvordan skal en, i en enkelt setning, besvare spørsmålet: Hva er det viktigste og mest karakteristiske trekk ved utviklingen av den teoretiske økonominikk i U.S.A. i de siste 6—7 årene? Jeg har diskutert spørsmålet, akkurat i denne korte formen, med kolleger der borte, og jeg tror vi kom nokså mye til enighet om at hvis en skulle bruke bare en setning, ville det bli denne: *Det mest karakteristiske trekk ved utviklingen av den amerikanske økonominikk i de siste 6—7 år ligger i arbeidet med den analytiske utdypning og rasjonalisering av idéene i det Keyneske tankeskjema.* Under dette arbeid er en naturligvis kommet langt utover de originale Keyneske idéer, og feltet er blitt så bredt at det uttrykk som blir brukt, «Keynesian economics», vel er noe misvisende. Men det kan være en fordel å ha et lettintakt navn på hele idé-komplekset.

I denne fremstillingen skal jeg da begrense meg nokså mye til en beskrivelse av utviklingen innenfor de hovedfeltene en med en viss rett kan kalle «Keynesian economics». Men for å gi en slags ramme, kunne jeg kanskje nevne litt om det amerikanske økonomiske forskningsmiljø i sin alminnelighet.

En kan i grunnen si det er tre forskjellige grupper av amerikanske institusjoner som beskjæftiger seg med økonomisk forskning og dosering på det mer teoretiske nivå. Det er universitetene, de private eller halvoffentlige økonomiske forsk-

¹⁾ Utdrag av et foredrag i Statsøkonomisk Forening den 30. sept. 1946.

ningsinstituttene og forskningsavdelingene ved de forskjellige departementer og offentlige institusjoner i Washington D. C.

Med hensyn til det teoretiske stoff som doseres ved universitetene tror jeg i grunnen ikke en finner så svært mye nytt. Det er stort sett standard stoff, selv om lærebøkene varierer nokså mye. Amerikanske økonomer ser ut til å ha hatt en tendens til å skrive hver sin lærebok som da nokså automatisk blir lærebok ved vedkommende universitet. Dette kan vel muligens ha visse pedagogiske fordeler. Men nivået kunne kanskje bli noe høyere om det var mer konsentrasjon om de bedre bøkene.

Idéer og resonnementer av den Keyneske typen har i grunnen ikke trengt særlig dypt inn i undervisningen enda, i allfall ikke for så vidt angår undervisningen for første-avdelings studenter.

På visse spesialfelter tror jeg en kan si at lærebrygningen ligger litt tilbake. Jeg tror således dette er tilfelle for produktivitetsteoriens vedkommende og likså for teorien om utenriksandel, og valutakurs-teorien. Men det kan hende at jeg her generaliserer litt for mye, bare på grunnlag av spredte inntrykk. Pris- og markedsteorien har vært en forholdsvis stille front, noe som kanskje ikke egentlig er et typisk amerikansk fenomen. J. R. Hicks' bok «Value and Capital» har hatt en viss innflytelse ved de amerikanske universiteter, og brukes en del som lærebok.

De private eller halvoffentlige *forskningsinstituttene*, som er eksempel National Bureau of Economic Research, The Brookings Institution, Committee for Economic Developments, har delvis beskjeftiget seg med mer politisk betonte etterkrigsproblemer, spørsmål om statsgjelden, om beskjeftigelsesproblemet, spørsmålet om lønninger og leveomkostninger osv. Mange av disse instituttene, i allfall de jeg nettopp nevnte, har en avgjort konservativ innstilling til de økonomiske problemer. Jeg vet ikke om det er en tilfeldighet at, samtidig, deres teoretiske opplegg ofte ikke er særlig skarpe. Av institutter som beskjeftiger seg med virkelig skarp økonomisk teori er det i grunnen ikke svært mange. Jeg tror her The Cowles Commission for Research in Economics ved University of Chicago står nokså mye i særstilling. Jeg skal nevne litt mer om arbeidsfeltet der senere.

De forskjellige *departementer og offentlige institusjoner* i Washington har hatt en svært fin rekruttering av yngre økonomer, ansatt som rådgivere eller eksperter. Samtidig har flere av departementet fått sine egne meget fine forskningsavdelinger. De økonomene som arbeider der får ofte svært frie hender med hensyn til problemstillinger og arbeidsfelt. Det er blitt lagt nokså mye vekt på denne friheten. En regner at selvfølgelig enkelte av prosjektene fører inn i en blindgate, så vil erfaringmessig de positive resultatene av den frie forskninga betale for det hele mangedobbelts.

Mange av de økonomene som blir trukket inn i den offentlige administrasjon fortsetter naturligvis å ha nær tilknytning til universitetene. Det har forresten vært nokså mye omveksling av folk mellom universitetene og de forskjellige offentlige institusjoner. Under krigen tror jeg nesten de fleste økonomer, i allfall blant de mer kjente, hadde en eller annen stilling i statens tjeneste, for et kortere eller lengre tidsrom. Navn som f. eks. Alvin H. Hansen, G. Haberler, Paul Samuelson, Arthur Smithies, Jacob Mosak, Lloyd Metzler, er nesten like nær knyttet til det offisielle Washington som til sine respektive universiteter.

Ekspertøkonomene i Washington er gått nokså langt i retning av å bruke økonometriske metoder. Deres utredninger er ikke bare fulle av tall og diagrammer, men inneholder ofte interessante kombinasjoner av teoretiske modeller og forsøk på statistisk verifikasjon. Men framfor alt er deres problemstilinger og analyser påvirket av idéene i det Keyneske makroskjema.

Utdypning og rasjonalisering av den Keyneske lærebrygning.

A. Teoretiske betraktninger.

Etter alt det som er skrevet og sagt om det Keyneske makroøkonomiske skjema, om full beskjeftigelse, om effektiv etterspørsel osv., kunne det synes som om disse problemene nå snart burde vært utdebattert. Fra et teoretisk-økonomisk synspunkt er imidlertid dette langt fra tilfelle. Fra et teoretisk synspunkt må en bekjenne at kardinal-tesen i den Keyneske lærebrygning — tesen om at det økonomiske system under fri konkurrans, kan ha en naturlig, stabil løsning som ikke representerer full beskjeftigelse — enda henger i luften, selv om en kan være enig i konklusjonen. Det klassiske tableau économique var bygd på visse fundamentale aksiomer om individenes frie valghandlinger. Klassikernes system ledet til full beskjeftigelse som regelen, mens avvikeler ble forklart som resultat av friksjon, begrensninger i fri-konkurransen osv. M. a. o. full beskjeftigelse kunne oppfattes som en god første tilnærming. En grøl og gradvis voksede motsetning mellom denne teoretiske løsning og de empiriske iakttakelser fremtvang den «Keyneske revolusjon». Men i iveren etter å konstruere et teoretisk tankeskjema som kunne forklare de faktiske observasjoner, ble det teoretiske fundament for svakt. Endel løse begreper, om «psykologiske faktorer», om «forventninger» osv. ble trukket inn i resonnementet uten at disse begrepene var særlig vel definert, og uten at en kunne føle seg særlig overbevist om at disse faktorene representerte egentlig fundamentale og permanente egenskaper ved de forskjellige individers og gruppens økonomiske handlemåter.

Fra et teoretisk synspunkt kan en ikke slå seg til ro med en

slik situasjon. Og forholdet har også stor praktisk betydning, fordi det teoretiske fundament farger grunnsynet med hensyn til arten av de praktiske tiltak som en bør velge for å regulere produksjon og beskjeftigelse. Så lenge en oppfatter full beskjeftigelse som regelen og over- eller underbeskjeftigelse som resultat av friksjon forårsaket ved mangel på fri konkurranse, eller som et resultat av kollektiv lønnsfastsettelse, usikkerhet med hensyn til penge- og rentepolitikk, midlertidig «pessimisme» i næringslivet osv. vil de praktiske tiltak få karakteren av en utjevningspolitikk, en bøte- og lappopolitikk. Er derimot det teoretiske grunnsyn det at det økonomiske system slett ikke av seg selv tenderer mot noe gjennomsnittlig tilfredsstilende nivå, vil de praktiske diskusjoner helt naturlig ledes i retning av mye mer fundamentale og permanente planer. Det nokså intense teoretiske arbeid som er foregått på dette felt i U. S. A. i de senere årene er derfor, tror jeg, av nokså fundamental betydning, selv om det kanskje enda er langt til noen virkelig solide resultater. Jeg skal forsøke å beskrive den teoretiske problemstilling litt skarpere.

Den delen av det klassiske skjema det er naturlig å stille opp mot det Keyneske, kan vel kort oppsummeres slik: En har et sett av tilbudsfunksjoner som uttrykker den tilbude mengde av hver vare og tjenesteytelse som en funksjon av alle prisene. En av disse tilbudsfunksjonene er tilbudsfunksjonen for arbeidskraft. En har et tilsvarende sett av etterspørselsfunksjoner som uttrykker den etterspurte mengde av hver vare som funksjon av alle prisene. En bygger på Say's lov om at tilbuddet skaper nøyaktig sin egen etterspørsel og at denne relasjon holder identisk for en proporsjonal forandring i alle nominalpriser. Da blir tilbuds- og etterspørselsfunksjonene slik at en av disse funksjonene følger av de øvrige, samtidig som det absolutte prisnivå blir arbitrart. Hvis da systemet har en entydig løsning, og hvis en med Keynes definerer full beskjeftigelse som den maksimale mengde arbeidskraft som vil komme til den eksisterende arbeidslønn, må systemet lede til full beskjeftigelse, for løsningen må ligge på tilbudsfunksjonen for arbeidskraft. Forutsetningene er logisk solide, og enkle. De bygger dels på en rasjonell økonomisk handlemåte hos de forskjellige individer, som f. eks. forutsetningen om at den pengeenhet som brukes ikke spiller noen rolle for de reelle størrelsene, dels er de av en slik natur at grunnen til at de ikke er oppfylt i praksis ville måtte tilskrives innblanding i de økonomiske krefters frie spill. En kan si at hvis en ikke kan finne noe mer fundamentalt angrep på det klassiske system enn det at forutsetningene om økonomisk handlefrihet og om tendensen til rasjonelle økonomiske valghandlinger ikke holder stikk, ville en ikke ha oppnådd svært mye, for slike «friksjonslementer» var klassikerne selv fullt klar over.

Spørsmålet er, på den ene side, om en kan finne noe fundamentalt som er logisk uholdbart ved det klassiske systemet, og, på den annen side, om en kan sette noe teoretisk solid isteden. Jeg tror den teoretiske diskusjon i U.S.A. i de senere årene har klarlagt den negative delen av dette spørsmålet nokså bra, mens en, på den annen side, ennå savner et virkelig solid positivt alternativ til det klassiske system. Av hovedinnvendingene mot det klassiske system er det særlig to som har en nokså fundamental karakter.

Den første er at klassikerne regnet med som en selvfølge at løsningen av deres systemer for markedsmekanismen alltid ville føre til en *positiv likevektsverdi* for lånerenten. En kan si at det klassiske etterspørsels-tilbudsskjema bare var definert for et slikt verdisett av de variable og slike verdier av de økonomiske handlingsparamentre hvor systemet ville føre til en løsning med positiv rente. Ekstrabetingelsen om at renten måtte være positiv er da triuviell. Det er imidlertid intet *formelt* element i det klassiske skjema som ville forby en situasjon hvor strukturparamentrene har slike verdier at systemets løsning ville gi en negativ rentesats. Forutsetningen om at renten alltid vil komme ut positiv er derfor en påstand om de faktiske økonomiske forhold. Hvis nå de faktiske forhold med hensyn til strukturparamentrene er slike at, når de innføres i det klassiske skjema, får en negativ rente som løsning, vil dette systemet sammenkoblet med ekstrabetingelsen om at renten må være positiv, føre til et logisk umulig system. Det blir overbestemt. At et teoretisk system kan føre til et slikt resultat er selvfølgelig en svært alvorlig innvending. I virkeligheten betyr dette at en innenfor det klassiske systemet — om alle dets øvrige forutsetninger ellers er oppfylt — ikke engang kan stille spørsmålet om hvorvidt en får full beskjeftigelse eller ikke, fordi en der automatisk regner med at systemet har en løsning, som altså må ligge på tilbudsfunksjonen for arbeidskraften, og hvor løsningen for rentesatsen samtidig er positiv. (Liknende betraktninger kan oppstilles for andre variable som er begrenset av slike ekstra-betingelser.) Jeg kan nevne en svært interessant og instruktiv bok om disse teoretiske spørsmålene, «The Keynesian Revolution», av Dr. Lawrence Klein ved The Cowles Commission, The University of Chicago. (MacMillan Co, New York, 1947.)

Den annen gruppe av innvendinger mot klassikernes skjema tar fatt på forutsetningen om prisomogenitet, altså forutsetningen om at det absolute prisnivå ikke influerer på de økonomiske realstørrelser. En av de mest dyptgående analyser på dette område finner en i Oscar Langes bok «Price Flexibility and Employment». (Cowles Commission, Monograph No. 8, 1944.) Bryter en med prinsippet om prisomogenitet, blir det teoretisk mulig å få situasjoner med arbeidsløshet — etter den Keyneske

definisjon — inn i det klassiske system. Hvis en nemlig, i tilbudsfunksjonen for arbeidskraften, lar den tilbudte mengde arbeidskraft bli en funksjon av nominallønnen, er det mulig at den mengde arbeidskraft som blir tilbudt til en gitt nominallønn er en annen enn den mengde arbeidskraft som ville bli tilbudt hvis den tilsvarende reallønn var kjent. En kan da f. eks. få den situasjon at tilbuetet av arbeidskraft går ned med et nedslag i pengelønningen selv om nedslaget i lønn, om det ble godtatt, ville føre til en øket reallønn. Dette argumentet mangler imidlertid enda klarhet i utformingen, og, fra et rent teoretisk synspunkt, er det også litt ubehagelig å måtte gi opp et slikt fundamentalprinsipp som forutsetningen om prishomogenitet fordi en da i grunnen faller ned på det nivå hvor en forklarer de økonomiske realitetene ved å forutsette at individene ikke handler etter strengt rasjonelle økonomiske prinsipper. Det ville i grunnen være nokså trist for økonomisk teori hvis den må gripe til unnskyldningen om at «folk ikke handler rasjonelt» allerede på det trin da en bare spør etter en første, grov tilnærming til forklaring av den økonomiske mekanisme.

Jeg tror en kan vente seg atskillig oppklaring av disse problemer i U.S.A i de nærmeste år framover. Ikke minst tror jeg en bør være oppmerksom på et teoretisk arbeid av professor Paul Samuelson på dette området. Hans bok kommer i den nærmeste framtid som et bind i serien «Harvard Economic Studies».

(Forsettene i neste nr.)

En sann historie «ur verkliga livet»

En ung interessert sosialøkonom vandret forleden dag ned til leseværelset på Statistisk Sentralbyrå. Blant tidsskriftene lette han etter det fremste norske vitenskapelige — Statsøkonomisk. På dets plass fant han Stimulator.

Vi takker for oppmerksomheten, men æren er alt for stor. Så store ambisjoner har vi heller ikke.

Men nå er det kanskje ennå noen flere som forstår hvorfor vi heter ST imulator?

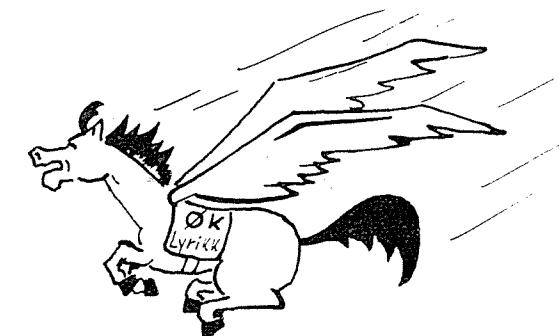
Svensk og norsk.

En verlig konkurrens är ofta så starkt effektivitetsbefrämjande att de fördelar, som därigenom uppnås, måste anses mer än uppväga de med konkurrensen förenade merkostnaderna.

Gunnar Myrdal (anno 1947).

Vi kommer säkert att göra många misstag, men inte så många som den fria prisbildningens osynliga hand.

Erik Brofoss om gjenreisingspolitikken i Norge. (Dagens Nyheter 4/3-47.)



I forrige nr. etterlyste vi dikteren som ville besyng Ekskurs 18. I den anledning har vi mottatt dette dikt:

(18b.11) $E_i a_k + e_{ik} = \epsilon_{ik}$
 The Engel elasticity
 med fotskrift: i
 multiplisert med en koeffisient
 som er gode nr. k's budsjettprosent
 pluss e_{ik} som alle vet
 er den ordinære etterspørselselastisitet,
 gir som resultant
 Slutskyelastisiteten, som er indifferenskonstant.

*

Så ofte som det klages over skattene, er det ikke merkelig at emnet er behandlet i lyrikk. Da inntektsskatten ble innført i England i 1798, skrev Sidney Smith sin berømte «klagesang» om skattene:

Skatt på alt som tas inn gjennom munn eller dekker ryggen eller settes under fot, —

Skatt på alt som er behagelig å se, høre, føle, lukte eller smake,
 Skatt på varme, lys og transport,

Skatt på alt på jorden, på vannet og under jorden,

Skatt på sausen som vekker appetitten, og medisinene som helbreder, på hermelinen som pryder dommeren og tauet som henger forbryteren,
 på naglene i likkisten og på brudens bånd, —

Til sengs eller til fots må du betale —

Skolegutten slår sin skattlagte snurrebass og skjegglos ungdom rider sin skattlagte ganger med skattlagt bissel på skattlagt vei. —

Til slutt dør engelsmannen i armene på en lege som har betalt 100 £ lisens for å følge ham til graven,

Etterpå beskattes hans eiendom med fra 2 til 10 %, hans dyder nedrisser for ettertiden på skattlagt marmor, og så endelig kan han gå inn til sine fedre for aldri mer å bli beskattet.

DET 4. NORDISKE MØTE FOR YNGRE SOSIALØKONOMER

Sosialøkonomisk Samfunn skal i dagene 13. til 16. juni i år arrangere det 4. nordiske møte for yngre sosialøkonomer. Møtet er åpent for studenter og yngre kandidater.

Det første nordiske møte ble holdt i Stockholm i 1936 og siden fulgte møtene i Helsingfors og København i 1937 og 1939. Samtlige møter har vært svært vellykte og deltakerne glemmer nok aldri de strålende dager som de tilbrakte sammen med sine nordiske kolleger. Mange vennskapsbånd er knyttet og det skulle for så vidt ikke være nødvendig å påpeke betydningen av disse sammenkomster i de mest mottakelige år av ens liv. Møtene har da også bidratt sitt til å hindre en ensidig utvikling og deltakerne har fått mange verdifulle impulser.

Etter planen skulle det 4. nordiske møte ha vært holdt i Oslo 1941. Vi har måttet vente lenge med arrangementet, men med desto større glede ser vi fram til årets møte. Det endelige program er ikke fastlagt ennå, men det er anmeldt følgende foredrag:

- fra Danmark: cand. polit. Arne Lund: «Produktivitet og fuld Be-skæftigelse»,
- fra Finland: magister Penti Pajunen: «Yngre socialekonomer inför efterkrigstidens socialekonomiska problem»,
- fra Norge: cand. oecon. Odd Aukrust: «Jordbruksproblemer under langsigktig synsvinkel» (preliminær titel),
- og fra Sverige: fil. lic. Ingvar Ohlsson: «Socialekonomiska synpunkter på våra statistiska mätetall» (preliminær titel).

Nærmere enkeltheter, bl. a. om festlighetene i forbindelse med møtet, vil bli meddelt senere.

Vi kan allerede nå begynne å ta imot anmeldelser til møtet og vi ber alle som ønsker å delta om å tegne seg så snart som mulig og helst innen 1. mai d. å. til:

stud. oecon. Inger Wrede Holm, Studentutvalget, Fredriksgt. 3. Tlf. 33 35 00 (NB. i kontortiden) eller cand. oecon. Truls Glesne, Ullevålsveien 51, Oslo. Tlf. 46 46 63 eller tlf. 41 02 90 (Justisdepartementet, Kommunalavdelingen).

Da det er umulig å skaffe hotellplass til alle våre nordiske kolleger, ber vi alle som har anledning til det — og vi håper at det er mange — om å huse en gjest i de dagene møtet varer. Vi er selv blitt møtt med så stor gjestfrihet ved de tidligere møter at vi går ut fra at denne appell blir tatt imot med den største velvilje. Lykkelige innehavere av en ekstra seng kan gi beskjed til Inger Wrede Holm eller Truls Glesne og vi vil sette pris på å få beskjeden så snart som mulig og helst innen 1. mai i år.

Så håper vi at flest mulig studenter og yngre kandidater slutter opp om møtet og hjelper oss til å gjøre det så vellykket som mulig. Vi har nemlig store forpliktelser å innfri!

for Hovedkomiteen *Truls Glesne.*

K N U T G E T Z W O L D :

Gi en framstilling av grensenytteilæren
såvel i dens statiske som i dens dynamiske form,
og forklar noen av lærrens viktigste anvendelser.

Eksamensbesvarelse 2. avd. vårsemesteret 1938. Karakter: 2,15.

De klassiske sosialøkonomers verdilære besto i hovedsaken i en fremstilling av produksjonskostningenes betydning for verdidannelsen og prisdannelsen. De hadde langt mindre syn for forholdene på etterspørrelssiden. Grensenytteilæren betegner i dens tidligste og mest ensidige utforming det motsatte utsin fremste representant i Bentham. De enkelte individers vurderinger og i det hele alle de forhold som gjør seg gjeldende på etterspørrelssiden, som kommer til å stå i forgrunnen.

I sin fremkomst henger grensenytteilæren sammen med en alminnelig filosofisk retning som gjorde seg sterkt gjeldende på denne tid, og som går under navn av utilitarismen og har sin fremste representant i Bentham. De enkelte individers handlinger ble her søkt forklart under synsvinkelen av en lykkekalkyle, en avveining av det behag og den ulyst de enkelte handlinger førte med seg, og formålet med handlingene ble altså en slags lykkemaksimering.

Grensenytteilæren har en forløper i Gossen, som allerede i 1854 utviklet grunntankene i den. Men Gossens arbeid ble upåaktet, og det var først i begynnelsen av 1870-årene at læreren slo igjennom. Den ble da fremsatt samtidig og uavhengig av hverandre av tre forskjellige forfattere. Det var engelskmannen Stanley Jevons i «Principles of Political Economy», tyskeren Carl Menger i «Grundsätze der Volkswirtschaftslehre» og franskmannen Leon Walras i «Eléments d'économie politique pure». De østerrikske sosialøkonomer sto på grensenytteilærens grunn og har utbygd og fullstendiggjort den.

Den statiske analysemetode bygger på en betraktnign av alternative situasjoner, hvor de enkelte størrelsers veksthastighet ikke inngår i analysen. Sett fra et annet synspunkt betyr dette at den tid det tar å realisere overgangen fra én situasjon til en annen, når forutsetningene for den første situasjon har forandret seg, antas å være uendelig liten. Det er ikke overgangen fra en situasjon til en annen som interesserer oss, men den tilstand som oppstår når overgangen er realisert.

Grensenytteilæren var hos dens første forkjemper en ren statisk teori, som bygde på betraktnignen av alternative situasjoner. Hvis vi ser på et individ som sitter inne med et kvan-

tum av et gode, vil han vurdere den nytte eller den behovstilfredsstillelse dette ene kvantum skaffer ham på en bestemt måte. Får han ytterligere en mengdeenhet av godet, vil dette nyttilkomne kvantum bli vurdert lavere enn det første. En tredje mengdeenhet av godet vil han vurdere ennå lavere osv. Nå er det klart at har han flere mengdeenheter av godet, vil individet ikke kunne vurdere noen av dem høyere enn den siste, den som skaffer ham minst tillegg i nytte- og behovstilfredsstillelse. Nyttet av dette «siste» (altså ikke siste i tid) kvantum kalles vedkommende godes grensenytte. Grensenytten av et gode faller altså ettersom mengden av det stiger, og dette fall kan fremstilles grafisk i et diagram hvor mengden av godet avsettes langs abcisseaksen og grensenytten langs ordinataksen. For å konkretisere fremstillingen pleier de fleste forfattere å skildre hvordan en bedre forsyning med et gode bringer vedkommende individ til å utstrekke bruken av det til stadig nye, mindre «nyttige» områder, som yter ham mindre behovstilfredsstillelse enn før.

Nå har jo imidlertid ethvert individ en lang rekke forskjellige behov. Selv om vi foreløpig ser bort fra de vanskeligheter som selve begrepet grensenytte også for et enkelt gode er forbundet med, oppstår her spørsmålet: hvordan kan vi sammenlikne de forskjellige goders grensenytte? Er grensenytten av et par kassjer større eller mindre enn av en geitost?

Det er klart at her kreves et felles vurderingsgrunnlag. La oss et øyeblikk følge tradisjonen og betrakter Robinson Crusoe. De ressurser han har å rá over, er hans arbeidsdag som han kan sette inn på forskjellige områder for å skaffe seg de behovstilfredsstillesmidler han trenger. Han vil da fordele sin arbeids-tid slik at den siste arbeidstidenshet som han anvender på hvert enkelt område vil skaffe ham like stor nytte eller behovstilfredsstillelse. I den arbeidstid som fremstillingen av de enkelte goder krever, har vi den felles målenhetsfaktor som grensenytten av dem må referere seg til.

I vårt samfunn har vi en slik felles målenhetsfaktor i pengene. Den inntekt de enkelte individer har å rá over, vil hver av dem fordele ut over de enkelte anvendelsesområder slik at nyttet av den «siste krone» som anvendes på hvert enkelt område, vil bli like stor. Denne like store nytte av den «siste krone» kalles pengenes grensenytte. Med stigende inntekt vil den naturligvis være fallende, og analogt med hva vi gjorde for de enkelte goder, kan vi stille opp en pengenes grensenyttekurve, hvor inntekten avsettes langs abcisseaksen og pengenes grensenytte langs ordinataksen.

Nå er det klart at hele dette marginale resonnement i likhet med hva tilfellet er i infinitesimalregningen forutsetter at de enkelte størrelser vi har å gjøre med, er uendelig små. Men når det gjelder de goder menneskene trenger, er dette bare

unntaksvis tilfelle. Imidlertid redder grensenyttelæren seg ut av denne vanskelighet, som i og for seg ikke er av prinsipiell natur, ved å trekke inn enkelte andre momenter, som kvalitetsdifferenser og liknende. En mann som er i tvil om han har råd til å kjøpe den billigste type av ordinære radioapparater, vil således anvende marginalresonnementet på prisdifferencen mellom denne type og folkemottakeren. En mann som ikke vurderer gleden ved å bruke samme skredder som kronprinsen så høyt som til prisforskjellen i forhold til en annen skredder, vil bruke den andre osv. Det er klart at der i det virkelige liv gis en uendelig rekke måter som tilnærmingen til grensenytte-lærens hovedprinsipp kan skje på. Selv om storparten av ens utgifter er mer eller mindre bundne, gis der i regelen muligheter for en regulering på grensen. Men en gjør rett i å være klar over at de faktisk foreliggende diskontinuiteter betyr at der aldri kan bli tale om noe annet eller mer enn en tilnærming.

Vi vender tilbake til omtalen av pengeenheten som felles målenhetsfaktor for de kvanta av de forskjellige goder hvis grensenytte vi sammenlikner. Det er nå klart at grensenytten av en krone anvendt til et bestemt gode må bli desto større jo lavere prisen for en mengdeenhet av godet er. Og desto større mengde av godet vil individet skaffe seg, og desto lenger ned i behovsskalaen vil det kunne tilfredsstille sitt behov for vedkommende gode. Individets forsyningsposisjon blir bedre, et nyttilkommet godekvantum vil vurderes lavere enn før og individet vil derfor bare være villig til å betale en lavere pris enn tidligere for en ytterligere mengdeenhet av godet. Fremstiller vi dette forhold grafisk, kommer vi fram til begrepet individets etterspørselskurve, hvor kvantum av vedkommende gode avsettes langs abcisseaksen og prisen langs ordinataksen. Etterspørselskurvene vil for de fleste goder ordinært være fallende.

Ut fra de individuelle etterspørselskurver kan vi så danne begrepet markedets etterspørselskurve som et av utgangspunktene for prisdannelseslæren. På grunn av oppgaveteksten og besvarelsens disposisjon, utsetter jeg imidlertid fremstillingen av dette til først del av siste hovedavsnitt. Her skal bare omtales endel særlige forhold i forbindelse med de individuelle etterspørselskurver.

Vi har hittil betraktet ett enkelt gode av gangen og sett på dets grensenyttekurve og etterspørselskurve uavhengig av forholdene for andre goder. De forskjellige goder er imidlertid forbundet med hverandre på en rekke forskjellige måter. Den grensenytte et individ har av et gode og dermed hans etterspørselskonstitusjon overfor det, er avhengig også av de andre goder. For det første gjelder denne sammenheng helt generelt: sammenhengen over budsjettklaringen, som utsier at de samlede kvanta et individ etterspør av de forskjellige goder i en viss tidsperiode multiplisert med disse goders priser, må være lik

individets samlede utgift i tidsperioden, og hvis vi ser bort fra kreditoperasjoner i positiv eller negativ retning også lik den samlede inntekt. — For det annet står en rekke av de enkelte goder i et sterkere eller svakere avhengighetsforhold til hverandre p. g. a. selve behovets karakter. Dels kan avhengighetsforholdet være av komplementær art, slik at etterspørseksen etter ett gode forutsetter at et annet gode også bringes til veie. Dels er godene alternative: jo større mengder en har av det ene godet, jo mindre er grensenytten av det annet. Disse hovedsammenhenger kan igjen oppspaltes i en lang rekke undergrupper. Jeg vil her innskrenke meg til å vise et par eksempler på deres betydning for grensenyttekurvenes og etterspørselskurvenes form.

Hvis en mann kjøper et radioapparat vil han p. g. a. den begrensete inntekt han har å regne med, måtte senke sin etterspørselskurve overfor f. eks. støvsugere. Dette betyr at han bare er villig til å betale et mindre beløp enn tidligere for samme støvsuger eller samme beløp for en bedre støvsuger. I dette tilfelle skyldes reaksjonen den alminnelige sammenheng via budsjettkning. Likeså i dr. Sindigs kjente eksempel hvor en øking i potetprisen bringer fiskerne i Finnmark til å kjøpe mer poteter og mindre kjøtt enn før osv.

Ser vi imidlertid istedenfor på støvsugere, påmannens etterspørsel etter grammofoner, er det sannsynlig at det her dessuten opptrer en annen faktor som virker til ytterligere senkning av hans etterspørselskurve overfor grammofoner, nemlig det forhold at han allerede gjennom radioen kan få en stor del av sitt behov for mekanisk musikk tilfredsstilt. Radioapparatet og grammofonen er da alternative i etterspørseksen.

Men avhengig avmannens naturlige disposisjoner overfor musikktytelser kan det være at sammenhengen gir seg utslag på den motsatte måte: at radiomusikken til bestemte tider automatisk øker hans behov også for grammofonmusikk, som han kan få når han ønsker den. Med den følge at etterspørselskurven overfor grammofoner primært heves. Virkningen er mindre sannsynlig enn forrige tilfelle, men fullt mulig. I så fall har vi å gjøre med etterspørselskomplementære goder. Langt mer utpregde eksempler på dette har vi i ting som penn og blekk, brevpapir og frimerker til porto osv.

Det kan ikke være grunn til her å gå mer i detalj m. h. t. alle disse forhold, som bare representerer en videre utbygging og underbygging av grensenyttekuren.

Vi skal så se noe nærmere på grensenyttekurenens dynamisering. Vi nøyer oss da ikke lenger med å se på de enkelte størrelser og deres innbyrdes relasjoner i alternative situasjoner. Vi innfører *tiden* som variabel faktor i analysen, betrakter både de enkelte størrelser og deres *veksthastigheter*, eventuelt også aksellerasjoner og tilvekstgrader av høyere orden. På dette

grunnlag kan vi vise hvordan en situasjon vokser ut av en annen. Resultatet vil ofte bli kanskje forskjellige fra, tildels endog det motsatte av hva en simpel anvendelse av den statiske analysemetode ville gi. Dette betyr ikke at denne (statiske) analysemetoden i og for seg er feil, men bare at dens gyldighetsområde er begrenset av de variable den trekker inn i analysen.

For fullstendighetens skyld bør det her også nevnes at den statiske analysemetode naturligvis ikke bare behøver å innskrenke seg til å betrakte et bestemt tidspunkt. Den kan gjenom en gjennomsnittsbetrakting utstrekkes over hvor lange tidsrom det skal være. Dens alminnelige karakter er den samme for det.

Vi betrakter etter et individ, dets behovskonstitusjon og etterspørselskonstitusjon overfor en bestemt vare. Det er da klart at dets holdning bl. a. vil være bestemt av dets forsyningsposisjon m. h. t. varen, altså ved siden av «tilførselen» også av lagerets størrelse og videre av dettes utviklingshastighet osv. Jo større disse størrelser er, til desto lavere pris vil han etterspørre et bestemt kvantum av varen, eller desto mindre kvantum vil han etterspørre til en bestemt pris (senkning av etterspørselskurven).

Ser vi så på prisen på vedkommende vare, har den i det foregående tidsrom kanskje funnet seg i stigning. Hvis da individet antar at prisstigningen er av temporær natur, vil han senke etterspørselskurven overfor varen. Anteciperer han derimot en fortsatt prisstigning, vil han heve etterspørselskurven. Og anteciperer han en aksellererende prisstigning, vil han heve den ytterligere.

Dette gjelder et enkelt gode isolert sett. Men sett nå at det alminnelige prisnivå også befinner seg i vekst, prisstigningen er m. a. o. ikke begrenset til dette ene gode. Det er klart at resultatet da kan bli et annet ettersom prisnivået og de enkelte av de øvrige priser forandrer seg. Vi må trekke disse størrelser, deres veksthastigheter av første og annen grad osv., individets inntektsstrøm og dennes forandring osv. inn i analysen. Fremfor alt må vi ta omsyn til individets antecipasjoner av den fremtidige utvikling, hvordan disse betinges av de foreliggende økonomiske forhold og igjen virker tilbake på dem osv.

Det er dog klart at det i praksis aldri vil kunne bli tale om å trekke inn alle de faktorer som her er av betydning. En må nøye seg med å ta med de viktigste.

Det vil videre framgå av det foregående at de enkelte størrelser, deres veksthastigheter osv. innvirker i forskjellig retning på resultatet. Skal en derfor kunne danne seg et omtrentlig bilde av totalvirkningen av de forskjellige faktorer, vil det derfor være nødvendig også å ha klarhet ikke bare over de enkelte virkningers retning, men også over den styrke hver av dem opptrer med.

Det kan være grunn til her med noen ord å berøre professor Keilhaus syn på grensenytte-læren. Han har i «Der Geltungsbereich der Grensenwertlehre», i foredrag og artikler, bl. a. i «Nationaløkonomisk Tidsskrift» angrepet den voldsomt. Han hevder bl. a. at det er ganske ureiktig å si at et individ fordeler sin inntekt ut over de forskjellige anvendelser slik at pengenes grensenytte overalt blir like stor. «Det begrepvesentlige ved mennesket er at det alltid bruker mer penger enn det har råd til.» Bortsett fra det paradoksale i denne uttalelse, er hovedinnholdet en påstand om at mennesket slett ikke handler rasjonelt i sine økonomiske disposisjoner. Det rykker imidlertid naturligvis ikke grunnen bort under grensenytte-læren at menneskets avveiing mellom de forskjellige behov ikke er rasjonell, hvilken betydning en nå vil legge i dette ordet, hverken i den enkelte situasjon eller i avveilingen mellom nåtidige og fremtidige behov. Hovedsaken er at denne avveiing foregår og gir seg utslag i en bestemt behovskonstitusjon og etterspørskonstitusjon overfor de enkelte goder.

Dessuten har professor Keilhau angrepet sterkt den fallende etterspørskurve som en normal foreteelse. De drastiske eksempler han her har anført, berører imidlertid et helt annet forhold, nemlig forløpet av den historiske metningskurve under en individuell konsumsjonsakt. Dette moment spiller en helt underordnet rolle for grensenytte-læren. Og det er bare ved en i og for seg nærliggende analogslutning med grunntrekken i grensenytte-læren i dens vanlige utforming, at de to ting forveksles.

Grensenytte-lærens hovedoppgave er som nevnt å forklare prisdannelsen i samfunnet. De enkelte individers etterspørskurver summeres ved horizontal addisjon og stilles som markeds samlede etterspørskurve overfor tilbudskurven. Nå er det så at de mer ytterliggående grensenytteteoretikere kom til å legge overveiende vekt på forholdene på etterspørssiden. En slik holdning kunne bare være berettiget dersom produksjonen overveiende foregikk under konstante omkostninger, hvilket jo ikke er tilfelle. Men i og for seg har naturligvis dette forhold ingen alvorlig konsekvenser for teoriens verdi. Det betyr bare at tilbudsforhold må innrømmes en plass på like linje i verdilæren og prisdannelselslæren. Professor Cassel, som med den betydning han tillegger knappheten for prisdannelsen, har kommet til omvendt å legge ensidig vekt på forholdene på tilbudsiden, hevder at også ut fra en historisk betraktnign må forholdene på tilbudsiden tillegges langt større betydning enn etterspørskurvene. Det kan være tvilsomt hvorvidt det forholder seg så, men den teoretiske verdi- og prislære må iallfall gi en likeberettiget plass til begge sider og til vekselvirknings-forholdet mellom dem.

Et eksakt mål for etterspørskurvenes form gir deres elastisitet, dvs. den relative kvantumsreaksjon som en bestemt relativ prisforandring betinger. Betrakter vi reaksjonen i forhold til en relativ prisforandring for et annet gode, finner vi det førstes krysselastisitet m. h. p. en forandring i det annet godes pris. — Blant de andre viktige faktorer som bestemmer etterspørskurvens høyde er inntekten. Her utsier inntektselastisiteten eller Engelelastisiteten den relative reaksjonen i etterspurt kvantum som en bestemt relativ inntektsforandring betinger.

Disse begreper nyttes i praksis som grunnlag for statistiske målinger av etterspørskurvene for bestemte varer. På grunnlag herav kan så etterspørskurvenes form bestemmes, og en kan gjøre seg opp en mening om behovskonstitusjonen overfor vedkommende vare i forskjellige inntektslag. Foruten i den teoretiske analyse kan slik kunnskap utnyttes f. eks. til prispolitiske inngrep i form av prisdifferensiering osv.

Betrakter vi en individuell etterspørskurve ser vi at individet får hele sin forsyning av hvert gode til samme pris som det marginale kvantum, det som skaffer ham minst nytte. De foregående kvanta skaffer ham da på en måte et overskudd av nytte, som er kalt konsumentrente og har funnet en mangefoldig anvendelse både ved økonomisk-teoretiske og ved økonomisk-politiske resonnementer. Som eksempel kan nevnes læren om prisdannelse under monopol og om monopolbeskatning. Ved hjelp av et tilsvarende begrep på tilbudsiden: produsentrente, kan en nemlig foreta en avveiing mellom tap og gevinst for partene.

Her som også ellers når en anvender grensenytte-læren, må en imidlertid være oppmerksom på den store betydning inntektsfordelingen har. Det kan være et plausibelt utgangspunkt å si at alle mennesker har samme grensenytte av en bestemt inntekt. Men allerede dette er et postulat. Og ennå langt vanskeligere blir saken ved en kvantitativ sammenlikning mellom ulike personers grensenytte av ulike inntekter.

Vi kommer her inn på det spørsmål som beskjæftiger Wicksell atskillig i hans «Föreläsningar». Maksimaliseres produksjonen under fullt fri konkurrans og fullt fri prisdannelse? Eller kan en gå enda videre og si med harmoniøkonomene at også «samfunnsnytten» maksimaliseres? Ut fra bestemte forutsetninger kan en kanskje forsvara begge påstander hvis en på forhånd betingelsesløst har akseptert den eksisterende inntekts- og formuesfordeling i samfunnet. Det er den som betinger de priser vi bruker som vurderingskoeffisienter i resonnementet.

Går en nærmere inn på hele grensenyttebegrepet erkjennelsesteoretiske grunnlag, vil en støte på meget store vanskeligheter. Professor Myrdal forkaster av denne grunn hele læren og avviser også den nyere valghandlingsteori, som har oppgitt det

mer inngående forklaringssynspunkt som grensenytte-læren søker å gå ut fra og innskrenker seg til å betrakte menneskenes handlesett i alternative situasjoner.

Vi har hittil holdt oss til det viktigste anvendelsesområdet for grensenytte-læren, nemlig verdi- og prislæren. Men også på andre områder av den teoretiske økonomikk har begrepet funnet naturlig anvendelse.

Böhm-Bawerks to første hovedgrunner i kapitalrentelæren: eksistensen av den objektivt rikeligere behovsdekning i tiden og den perspektiviske forkortning, kan sammen sees under den naturlige synsvinkel at renten er godtgjørelsen for den marginale oppsparings større grensenytte i nåtiden enn i fremtiden. Eiendommelig nok anvendte ikke Böhm-Bawerk grenestasjonement her. Men andre forfattere har påpekt den naturlige utbygging av læren som dette representerer.

I arbeidslønnsteorien inngår pengenes fallende grensenytte som et ledd i forklaringen av arbeidstilbudets reaksjon på en lønnsforandring og dermed den eiendommelige form som arbeidets tilbudskurve antas å ha.

Som jeg allerede har vært inne på, vil grensenytte-læren også undertiden med fordel kunne anvendes som grunnlag for vurderingen av et bestemt økonomisk-politisk inngrep, f. eks. et tollpålegg, en minsteprisordning osv.

I den praktiske sosialøkonomikk har læren dog kanskje fått sin mest vidtgående anvendelse i finanslæren, nemlig for å beskrive de forskjellige skatteprogresjonsprinsipper. Men her grunne de forskjellige skatteprogresjonsprinsipper. Men her kan en også se lærens begrensning. For teorien om «det minste mulige offer», «det like store offer», «det proporsjonale offer» eller «offerets følbarhet» er alle postulater, utgangspunkter for kravet om at skatteprogresjonen skal være av en bestemt art. Ingen av dem kan «bevises» ut fra grensenytte-læren. Den kan bare gi en et grunnlag for bedømmelsen av det prinsipp en vil kreve. Professor Jæger hevder at professor Schönheyders teori om at forholdet mellom pengenes grensenytte før og etter beskatningen for alle individer skal være det samme, er «utvilsomt ikke riktig». Et logisk utformet krav om en bestemt skattefordeling kan imidlertid i seg selv ikke være «utvilsomt ikke riktig». Slike konklusjoner kan ikke trekkes av grensenytte-læren.

Ennå videre er professor Erik Lindahl gått i «Die Gerechtigkeit der Besteuerung». Her vil han trekke de offentlige samfunnets utgifter inn under det samme grensenyttesynspunkt som de private individers.

Endelig bør det kanskje også nevnes at de marginale resonementer som grensenytte-læren anvender, i tallrike varianter har funnet anvendelse på nær sagt alle områder av den teoretiske økonomikk. Uten sammenligning viktigst er her grenestasjonementet, som John Bates Clark og Philip Wick produktivitetslæren, som

steed i slutten av forrige århundre bragte til anvendelse i fordelingsteorien.

I siste instans henger denne marginale analysemetoden uten tvil sammen med det grunnsyn som Alfred Marshall ga uttrykk for i mottoet for sitt hovedverk «Principles of Economics». «Natura non facit saltum!» Vår tid betrakter ikke lenger dette som en selvsagt kjennsgjerning. Det gir en del av sannheten, men ikke hele sannheten.

Wicksells kumulative på en ny måte.

I de senere Aar er Fløden blevet tyndere.

Og naar Fløden bliver tyndere, bliver vi, der drikker Kaffe og spiser Flødeskumskagerne, ogsaa tyndere. Kort sagt: vi bliver alle tyndere.

Men naar vi alle bliver tyndere, bliver de der arbejder med Kreaturfoderet ogsaa tyndere. De, der skal transportere det, bliver tyndere, og de, der skal give Kørerne det, bliver tyndere.

Men naar alle disse Mennesker bliver tyndere, har de ikke saa mange Kræfter. De kan altsaa ikke producere saa meget. Der bliver transporteret mindre, og der bliver fodret mindre.

Men naar der bliver fodret mindre, bliver Kørerne tyndere. Og naar Kørerne bliver tyndere, bliver Fløden tyndere. Og naar Fløden bliver tyndere, bliver vi andre tyndere ... Maa jeg spørge: hvor skal det ende?

Ærbødigst

Fridolin Hulkefryd, Tyndsak. (Politiken)

Knapphetsprinsippet in absurdum.

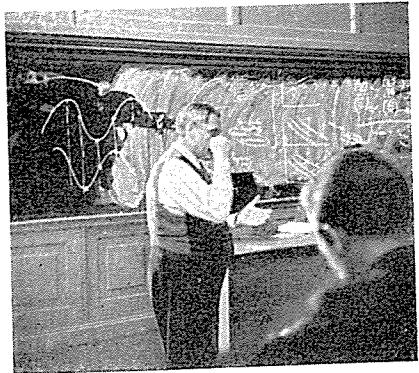
— En vares pris avhenger av dens knapphet. Således er en god cigar en sjeldent vare og derfor er den dyr.

— Ja, men en god cigar til en billig pris er ennå sjeldnere, og derfor skulle den være ennå dyrere ... ?

10 spørsmål som enhver godt orientert økonom bør kunne besvare.

1. Av hvilken nasjonalitet var sosialøkonomen Thorstein Veblen?
2. Hvilket fag skal prof. Einarsen særlig ta seg av?
3. Hvor stor omrent var Norges import og eksport i 1946 (inkl. skip)?
4. Hvilke var de fem viktigste importartikler i 1946?
5. Hvilke var de fem viktigste eksportartikler i 1946?
6. Hvor høyt omrent ligger seddelomlopet i dag?
7. Hva har all verdens kommunister særlig grunn til å minnes i år?
8. Hvorledes defineres Kuczynskis nettoreproduksjonstall?
9. Når var nettoreproduksjonstallet på det laveste i Norge?
10. Når hadde vi den første folketelling i Norge?

Svar på side 33.



Våre lærere III.

R. F. og aksellerasjonsprinsippet.

Professor Ragnar Frisch er født 1895, tok artium 1916 og ble dr. philos. 1926, og professor i statistikk og statsøkonomi fra 1931. Men hvilken aktivitet skjuler seg ikke under disse tørre opplysninger.

I 1916 arbeidet professoren på verksted for å gjøre svennestykke i gullsmedfaget, som han også fullførte. Han begynte sin karrière med å hente kaffe til svennene, og ville ikke unnsætte denne lærerike tid for noen ting. Men han kom til det resultat at han kunne ha lyst på et videre studium, og så ble det statsøkonomi, for det var billigst og lettest. (Hva har han ikke gjort det til i dag.) Etter fullført studium reiste han til Frankrike i 1921 og kom her i kontakt med *Matematikken*.

I slutten av tyveårene kom den berømte Rockefeller på den geniale idé å dele ut stipendier, og professor Frisch var en av de første da han reiste over til U.S.A. i 1927. Det var tydelig at denne tiden var prikk'en over ien i forhold til hva han hadde opplevd tidligere. Jeg hører med skrekke beretningen om at det var akkurat så vidt han ikke slo seg ned der for godt. Han ble tilbuddt stilling som professor ved Yale University i New Haven. Connecticut. Han hadde allerede arrangert med kontorer og tilbehør ved Universitetet. Lønnen var 4 ganger så høy som for en hjemlig professor. I siste liten ble det så opprettet et professorat ved Universitetet i Oslo, og han reiste hjem uten betenkning. Det var ubeskrivelig å komme hjem, — hvorledes? — det var jo her han hørte hjemme. Men reiselysten var ikke borte. Allerede i 1932 reiste han til Frankrike og foreleste ved Henri Poincaré Universitetet. Han gir en levende beskrivelse av hva han da hadde påtatt seg. Ved ankomsten så han til sin store forferdelsen veggene dekket med plakater som punktvis gjorde forelesningen over spesifikke emner, mens han rede for hans forelesninger over spesifikke emner, mens han selv kom med en koffert full av «rot». Han var i et konstant dampbad. For oss studenter som har hatt anledning til å iaktta den utrolige aktivitet han utfolder under sine forelesninger,

kan vi så levende tenke oss situasjonen, hvorledes han travet fram og tilbake og dikterte sin kontordame på fransk under forberedelse til forelesningene, fikk slengt seg inn i en taxi for å komme i siste øyeblikk til forelesningen, og så etter forelesningens slutt tilbake til kontoret for å forberede seg til den neste. Han hadde samme følelsen som en løper når han kommer over mål, da forelesningsserien var over, og falt fullstendig sammen.

Vel hjemme igjen ble han «hjemmeværende», bare med en tur til U.S.A. nå og da. Som redaktør for *Econometrica* måtte han foreta disse reiser, dessuten hadde han en mengde gode venner der og holdt nå og da noen forelesninger ved forskjellige universiteter i U.S.A. Enhver som kommer i kontakt med amerikanske universiteter vil fort oppdage at han har satt spor etter seg og er en kjent mann «over there». Han gir en tragisk beretning fra «the summer school» ved University of Minnesota. Her kom han midt opp i virkelig klimatisk varme mellom 40—41 grader i skyggen. Det er neppe noen som kan forestille seg hva det vil si før en har opplevd det selv. Det er som en ikke får puste, alt en tar på er varmt, natten nesten like varmt som dagen, en føler seg tung og rar i kroppen og har bare et eneste ønske, å komme i nærheten av snø. I dette helvete måtte han så forelese dag ut og dag inn. Midt oppe i denne varmen ble han spurtt om han etterpå kunne forelese ved The State University of Iowa, tatt i betraktning at Iowa ligger lengre syd og har det atskillig varmere, bestemte han seg for å avslå tilbudet selv om han hadde aldri så god lyst på pengene og resignerte til fordel for en isbre i Kanada, som han bodde i nærheten av i 8 uker.

Han har vært på atskillige møter i England. Det er ikke ende på hans viderverdigheter. En gang holdt han på å reise til Russland. Han hadde allerede kjøpt en virkelig frakk i det øyemed. Jeg glemte å spørre om det var en vinterfrakk eller en pels, i alle tilfelle heter den nå Russerfrakken.

På mitt spørsmål om han har noe å si til studentene, ber han meg skrive at de må ikke gå omkring og bli veloppdragne, aldri gå på akkord med en ting de mener er saklig riktig. Da skal de si sin mening uten påvirkning av taktiske og politiske hensyn, og heller ta et øyeblikkelig nederlag. I lengden er denne den eneste kraftige politikk. Det mest virkningsfulle hemmelige våpen er absolutt saklighet, og det rare er at så få har oppdaget det og brukt det, og derfor denne overraskende slagvirkning.

Til slutt noen ord om den siste turen til Amerika. Han ber meg hilse å si at husene der borte var veldig store ...

E. Aa.

Studentsamskipnadens spisesteder:

Uranienborgveien 11
Aulakjelleren
Blinderenkjelleren
Tannlegehøyskolen

Det er god
økonomi
å kjøpe gode bøker.

TANUM har bøkene

PER SIVLE TVEITE:

Strukturen i vårt studium.

I forrige nummer av Stimulator ble det ansett for ønskelig å få i stand «en innledende meningsutveksling om strukturen i vårt studium».

I Fredriksgate har mange reformforslag vært diskutert blant studentene, selv om kjellerånden viser tydelige slaphetssympotomer. Stimulator kan kanskje formidle noen av disse ideer videre. Selv om enkelte av dem ikke skulle være særlig originale, skader det ikke å la andre få kunnskap om hvordan det står til med studentenes oppfatning av studieordningen.

Det er blitt hevdet at den nåværende studieordning bør være ordentlig prøvd før den blir tatt opp til revisjon. Om en godtar dette standpunkt, behøver det ikke være noe hinder for at en i dag diskuterer eventuelle endringer i studiordningen. Hvorvidt tiden er moden for en slik diskusjon, får vise seg.

Blant de mer dyptgående endringer som antydes i forrige av Stimulator, er også eventuell linjedeling og en videre spesialisering i studiet. En har inntrykk av at universitetslærerne ikke er særlig begeistret for en slik retning. Og det er neppe store sjanser for at en linjedeling blir gjennomført med det første. En har for øvrig her alltid den sikkerhetsventil at en kan ta sikte på magistergraden i stedet for økonomisk embetseksamen. I grunnen er det påfallende hvor få det er av studentene som synes å ha overveiet nærmere å legge an på magistergraden.

Imidlertid skulle det være mulig å hjelpe studentene til mer planmessighet i studiet og å redusere den forkastelige pensum-puggingen i eksamenssemestret uten altfor radikale endringer av studiordningen.

Jeg vil her bare peke på ett punkt som kan ha betydning:

Opprinnelig var det sikkert meningen at den økonometriske seminaroppgaven skulle spille en langt større rolle i studiet enn den faktisk gjør i dag for de flestes vedkommende. Tendensen nå synes å være den at en prøver å få gjort unna denne hovedoppgaven på minimal tid og med minst mulig arbeid. Hovedsaken er jo at en får den «godkjent». Pensumlisten er det viktigste, den «økonomiske hovedoppgave» er en liten biting. Og det er helt naturlig at det må bli slik når det er den anonyme eksamen som bestemmer karakteren.

Det er imidlertid et spørsmål om ikke ideen med denne hovedoppgaven er så god at en bør stoppe denne utglidning. Forutsetningen må da være at en får tilsvarende lempninger på annet hold dersom kravene til den økonomiske hovedoppgaven økes.

En løsning ville det være å la hovedoppgaven erstatte en av eksamsensdagene. En måtte få karakter for oppgaven, og en burde få velge hvilket fag en ville skrive oppgaven i. En må da forutsette at kravene stilles så høyt at studenten minst må sette seg inn i «penisum» i faget. Hovedoppgaven må også kunne skrives temmelig fritt. En bør ikke være absolutt nødt til å «få lurt inn noen elastisiteter» i oppgaven, slik som en har inntrykk av at situasjonen er nå.

Dette vil føre til en delvis spesialisering blandt studentene, men ikke mer enn professorene vil kunne godta. For lærerne blir det imidlertid en større arbeidsbyrde i løpet av semestret. En forutsetning må her være at flere av våre lærere får kompetanse til å godkjenne oppgaveteksten og eventuelt gi karakter.

Noen vil kanskje innvende at hensynet til at eksamen skal være anonym, bør telle sterkere enn en eventuell karakter for hovedoppgaven. Det kan være på sin plass å gjøre oppmerksom på at det er høyst tvilsomt om hensynet til anonym eksamen bør telle så sterkt som det gjør hos oss.

Til eksamen artium kan en anonym bedømmelse være berettiget, først og fremst av den grunn at den enkelte skoleellers vil prøve å hevde seg ved å oppvise gode eksamenskarakterer. Men så lenge vi bare har ett sted å studere sosialøkonomi i Norge, er berettigelsen ikke så stor. Ved enkelte utenlandske universiteter er den anonyme eksamen helt ukjent.

Jeg nevner ikke dette for å foreslå at en helt oppgir anonymiteten ved eksamen, men bare som et argument for å få utvidet hovedoppgaven på bekostning av eksamenspresset.

Det kunne også være spørsmål om å få utvidet hovedoppgaven enda mer. Eventuelt vil en også kunne minske eksamenspresset ved å innføre flere obligatoriske seminarer. Dette ville ikke være så populært blandt studentene. Men det bør i hvert fall diskuteres før en planlegger en eventuell revisjon i studiet.

HVOR LIGGER FEILEN?

Studentene fra 1. avd. er sjeldent til stede ved møtene i Sosialøkonomisk Samfunn. Dette gjelder uansett hvilket emne det debatteres. En har kommet med ulike forklaringer om hvorfor studentene ikke møter opp. Et av de synspunkter som har gjort seg mest gjeldende er dette:

«Møtene i Samfunnet ligger på et et for høyt plan for de unge. De har ikke fått satt seg såpass inn i studiet at de føler seg noe særlig fristet hvis en skal få 1. avd.s studentene til å komme.»

Allerede siste semester tok styret denne merknad ad notam. De gangerte en utmerket underholdningsaften i U. 11. Men de nye studentene

uteble. En søkte å forklare det med at aftenen var uheldig valgt fordi det neste dag skulle være eksamen i matematikk forberedende prøve. Dessuten tok en inngangspenger.

Tirsdag 25. mars forsøke en seg igjen med en slik underholdningsaften. Programmet var lett og greitt. Det var gratis adgang. Resultatet ble det samme: Nesten ingen av de yngre studentene var til stede.

Hva kommer dette av?

Dere som går på Bjerves, Bulukins, Skaugs og de andre læreres forelesninger, hvorfor søker dere ikke kontakt med studiekameratene utenfor studietida?

Vi kan tenke oss ulike forklaringer. Men vi er mer interessert i å høre studentenes egen mening om dette. Derfor oppfordrer vi dere som fyller auditoriene i Fredriks gt. 3 til å komme med innlegg.

Vi går ut fra at dere er merksame på den betydning samarbeid mellom studenter og lærere har. Tror dere at dette fremmes ved at en spiller gjesteroller på en eller annen forelesning?

Det er viktige spørsmål det her gjelder. Hele miljøet i Fredriks gt. 3 truer med å falle sammen hvis ikke dere som følger etter oss oppnår å komme i kontakt med hverandre.

N. M. A.

Svar på spørsmålene på side 27.

1. Amerikaner. (Født av norske foreldre i Wisconsin i 1857, død i 1929.)
2. Næringsøkonomikken.
3. Importen var 2195 mill. kr., eksporten 1201 mill. kr.
4. Transportmidler (inkl. skip, 332 mill. kr.). brensesstoffer (245 mill. kr.), korn (163 mill. kr.), tøyier, bånd o. l. (143 mill. kr.), jern og stål (127 mill. kr.).
5. Tremasse, cellulose, papir og papp o. l. (324 mill. kr.), fisk og fiskevarer (316 mill. kr.), dyre- og plantefett, olje og voks (110 mill. kr.), gjødsning (100 mill. kr.), ikke jernholdige, uedle metaller (77 mill. kr.).
6. Mellom 1800 og 1850 mill. kr. (Pr. 22/3 var det 1828 mill. kr.)
7. Det er i år 100 år siden Det kommunistiske manifest ble utferdiget.
8. Nettoreproduksjonstallet er definert ved

$$r_n = p_f \sum f_x \cdot p_x$$

hvor p_f er sannsynligheten for pikefødsel, f_x er sannsynligheten for at en kvinne i alderen x til $x + 1$ skal få barn, og p_x er sannsynligheten for at en nyfødt pike skal oppnå alderen $x + \frac{1}{2}$. Eller uttrykt i ord: Nettoreproduksjonstallet er det antall levendefødte piker som under gjeldende fruktbarhets- og dødelighetsforhold gjennomsnittlig vil bli født av hver levendefødt kvinne.

9. I 1935. (Etter de foreløpige beregninger var det da 0,746.)
10. Vanligvis regner en tellingen pr. aug. 1769 for den første.

*Største lager av
norsk og utenlandsk litteratur.*

*Direkte forbindelse med alle ledende
forlag verden over.*

* * *

Cammermeyers Boghandel

CUSTAV E. RAABE

Karl Johans gate 41-43

Om statistisk hypoteseprøving.

Originalartikkel for Stimulator

av ERLING SVERDRUP

Statistisk konsulent ved Universitetets Socialøkonomiske Institutt.

1. Innledning. Ved statistisk analyse søker en å forklare de fenomener som det statistiske materiell beskriver. Forsøksvis stiller en opp en hypotese og undersøker om de fenomener en har iakttatt er sannsynlige med hypotesen som forutsetning. Selve oppstillingen av hypotesen er en ikke-statistisk oppgave som må overslates til en som er kyndig i den spesielle materie. Tilveiebringelsen av materialet er som regel heller ikke overlatt til den statistiske analytiker (skjønt han burde være med når innsamlingen planlegges). Hans oppgave er da: *Gitt et statistisk materiell M og en hypotese H, kan en på grunnlag av det statistiske materiell M godta H eller må den forkastes?*

2. Abstrakt skjema for hypoteseprøving. Ved hypoteseprøvingen kan en tenke seg at en går fram etter følgende oppskrift:

- Spesifisér forutsetningene F slik at en er i stand til å avlede de sannsynligheter en har bruk for for å løse oppgaven i punkt b. F består av:
 - De omstendigheter under hvilke fenomenene er iakttatt samt kjennsgjerninger som en mener er bekreftet av tidligere erfaringer kalles F_1 .
 - Den hypotese som skal undersøkes H.
- Finn et «kritisk område» (avgrensende betingelser) O for tallene i det statistiske materiell M som er slik at sannsynligheten for at M skal «ligge» i O er minst mulig hvis hypotesen H er riktig og størst mulig hvis hypotesen H er gal.
- Undersøk om M i det foreliggende tilfelle ligger i O. Hvis M ligger i O slutter vi: Er F_1 riktig må H være gal. Hvis M ikke ligger i O slutter vi: Det er intet ved M som motbeviser H såfremt F_1 er riktig. Hvis en har laget en *uttømmende* liste over de hypoteser som kan komme på tale istedenfor H og bestemt O etter prinsippene i b. ut fra kjennskapet til disse hypoteser, slutter vi: Under forutsetning av F_1 er H riktig.

3. Kommentarer til oppskriften.

Ad a. En slik spesifikasjon av forutsetningene er kanskje ikke i samsvar med den formulering av hypotesen (som statisk eller dynamisk forklaring) som leseren vanligvis forestiller seg. En tenker seg vanligvis at de «ukjente» (dvs. tallene i M) kan finnes som funksjoner av visse parametere samt tiden (hvis dynamisk forklaringsmåte, hvis statisk forklaring faller tiden bort). Da hypotesen bare er en forenklet «modell» av virkelig-

heten, vil disse funksjoner bare gjengi de faktiske fenomener med en viss tilnærming og en *har intet å holde seg til når en skal bedømme om tilnærmlsen er så god at hypotesen kan aksepteres*. En har åpenbart forbrutt seg mot det prinsipp at en hypotese må spesifiseres slik at den kan bekreftes av de faktiske fenomener. Forutsetninger må altså impliseres i F_1 og H på en slik måte at en kan finne sannsynlighetsfordelingen (frekvensfunksjonen) for de ukjente (tallene i M). Denne sannsynlighetsfordeling kan være slik at

- sannsynlighetsfunksjonen for M inneholder bare de ukjente, altså en determinert hypotese.
- sannsynlighetsfunksjonen inneholder visse parametre ved siden av de ukjente, en indeterminert hypotese.

(Jeg tenker her fortrinsvis på en statistisk hypotese. Det vil føre for langt å komme inn på hvorledes en dynamisk hypotese skal formuleres statistisk.)

Enten hypotesen er determinert (simple hypothesis) eller indeterminert (composite hypothesis) er det muligheter for å prøve den mot et statistisk materiell. Antall parametre er lik antall frihetsgrader.

Ad b. For å kunne løse denne oppgave måtte en strengt tatt spesifisere alle alternative hypoteser en tenker på såfremt H er gal og så finne O . De vanligste testkriterier i statistikken er funnet uten en slik spesifikasjon. Grunnlaget for testen blir derved mer eller mindre intuitivt. Nødwendigheten av å spesifisere de alternative hypoteser er fremhevet av Neumann og Pearson. De går ut fra at det er to feil en kan gjøre ved statistiske slutninger. En kan forkaste hypotesen når den er riktig («første type feilslutning») eller en kan akseptere den når den er gal («annen type feilslutning»). Den måten en har bestemt O på består som en ser i å gjøre begge disse feil minst mulige.

Ad c. Anta at sannsynligheten for «første type feilslutning» er ϵ . Hvis M faller i O er altså en av de muligheter inntruffet som tilsammen har en sannsynlighet ϵ hvis H er riktig. ϵ er altså sannsynligheten for en disjunksjon av muligheter, ikke bare for M . En kunne spørre: Hvorfor ikke rett og slett finne sannsynligheten for M under forutsetning H og så forkaste hypotesen hvis denne sannsynlighet blir liten? Hvorfor skal en finne sannsynligheten for muligheter som ikke er inntruffet? Dertil er å si: Sannsynligheten for M blir nesten alltid forsvinnende liten selv om H er riktig. Det er klart at hvis vi a priori hadde konstruert et statistisk materiell og så spurt om sannsynligheten for at dette materiell nøyaktig skulle gjenom inntrufne fenomener, ville denne sannsynlighet bli svært liten. Eks.: Hvis vi har kastet med et pengestykke 10 ganger og fått følgende resultat: M M K M K M K K K M, ville ingen være forbauset over dette. Hvis vi imidlertid hadde spådd dette resultat ville det være høyst forbausende om det inntraff.

4. Eksempel på bruk av oppskriften. En bedrift i jern- og metallindustrien sysselsetter 200 arbeidere. Bedriften har i 1937 innført visse sikkerhetsforanstaltninger hvorved de mener at risikoen for bedriftsulykker blandt arbeiderne er redusert. Det inntraff 7 ulykker i 1937. Samme år var antall bedriftsulykker i jern- og metallindustrien som helhet 69,3 pr. 1000 årsverk (se Statistisk Årbok). En går ut fra at det tidligere er konstatert at risikoen for ulykke er den samme for alle arbeidere i industrien, og at den er uavhengig av om arbeiderne tidligere er rammet av ulykke eller ikke, (en forutsetning som sikkert ikke er riktig, men som vi gjør her for å forenkle eksemplet).

a. F_1 består av:

Bedriften tilhører jern- og metallindustrien.

Sannsynligheten for at en arbeider i jern og metall skal rammes av bedriftsulykke i løpet av et tidsintervall dt er 0,0693 dt.

H består av: Sannsynligheten for at bedriftens arbeidere skal rammes av bedriftsulykke er den samme som for arbeidere i jern og metall i sin alminnelighet. De alternative hypoteser er at sannsynligheten sdt er mindre enn 0,0693 dt (tiden målt i år). M er: Av 200 arbeidere er 7 rammet av ulykke i løpet av et år.

b. Sannsynligheten for at det skal inntreffe x ulykker i løpet av et år i en bedrift som beskjeftiger N arbeidere og hvor sannsynligheten for at en arbeider i tidsintervallet dt skal rammes er sdt, er:

$$P = \frac{(Ns)^x}{x!} e^{-Ns} (x! = 1 \cdot 2 \dots x)$$

Her er $Ns = 200 \times 0,0693 = 13,86$ hvis H er riktig. Sannsynligheten for x ulykker er altså

$$P = \frac{13.86^x}{x!} e^{-13.86}$$

(Determinert statistisk hypotese. Den inneholder ingen andre størrelser enn den ukjente x som observeres (=7).) Vi bestemmer oss til at O skal være: $x \leq a$ hvor a er bestemt ved at

$$\sum_{x=0}^a \frac{13.86^x}{x!} e^{-13.86} = \epsilon = 0.05$$

Vi bestemmer oss m. a. o. for å løpe en risiko på 5 pst. for å forkaste hypotesen når den er riktig. Hvor stor risikoen er for å akseptere H når den er gal kan ikke bestemmes uten å spesifisere hvilken annen hypotese en tenker på. Rent intuitivt vil en kanskje gå med på at $x \leq a$ er det området

- som minimaliserer denne risiko. Vi skal undersøke dette nærmere i neste paragraf. Ved utregning får en for $a=7$, $\epsilon=0,033$, for $a=8$, $\epsilon=0,065$. Setter vi $a=7$ er altså risikoen for å forkaste hypotesen når den er riktig 3,3 pst., er $a=8$ er den 6,5 pst. Den siste sannsynlighet er nærmest 0,05. Vi bestemmer oss derfor til å la H bety: $x \leq 8$. (Hvis sannsynlighetsfordelingen hadde vært kontinuert kunne a bestemmes slik at ϵ ble eksakt lik 0,05.)
- c. Vi ser at $x=7 < 8$. Vi forkaster altså H . Å akseptere påstanden om at sikkerhetsforanstaltningene har hatt sin virkning. Forutsetningen er F_1 . I F_1 merker en seg først og fremst at risikoen skulle være den samme for alle arbeidere i jern- og metallfaget.

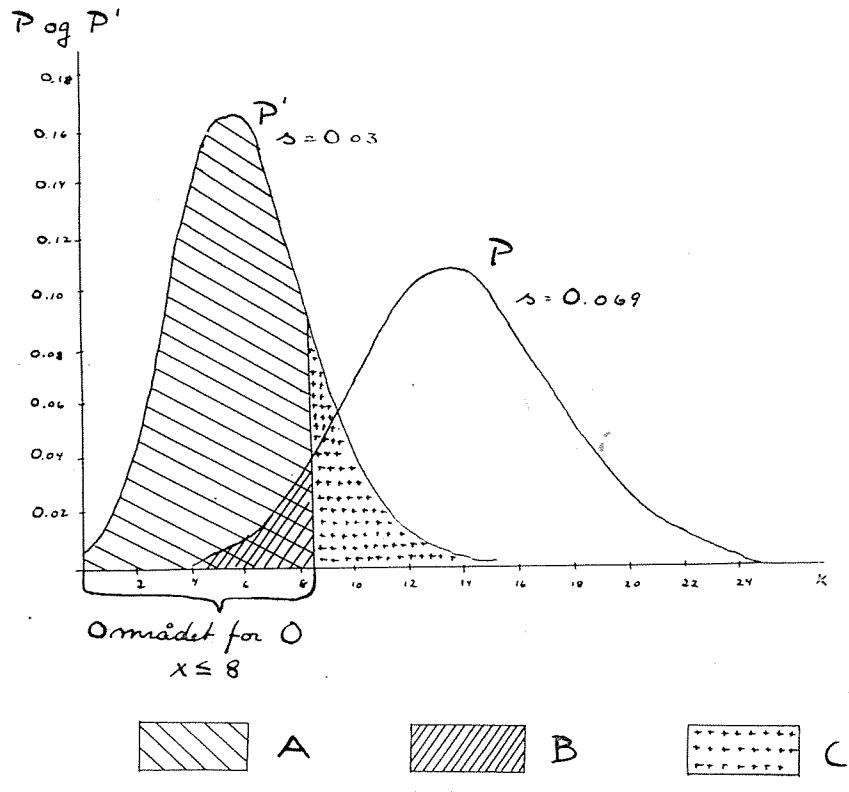


Fig. 1.

Felt B betegner sannsynligheten for å forkaste H når H er riktig = ca. 6,5 pst.
 Felt A betegner sannsynligheten for å forkaste H når H' er riktig = ca. 85 pst.
 Felt C betegner sannsynligheten for å akseptere H når H' er riktig = ca. 15 pst.
 Summen av de to sistnevnte sannsynligheter er selvsagt lik 100 pst.

5. Potensfunksjonen. Vi skal nå se litt på påstanden om at $x \leq 8$ minimaliserer risikoen for å akseptere hypotesen H når den er gal. Dette er det samme som at den maksimaliserer risikoen for å forkaste hypotesen når den er gal. Denne risiko vil være avhengig av den hypotese H' som en setter istedenfor H . Den er m. a. o. en funksjon av denne hypotese. Det er potensfunksjonen. Hypotesen H' er i dette tilfelle representert ved s som er bedriftsulykker pr. årsverk. For H er $s=0,0693$. Anta at H' betyr $s=0,03$. Da blir $N_s=200 \times 0,03=6$ og sannsynligheten for x ulykker $P' = \frac{6^x}{x!} e^{-6}$. P og P' framstilles grafisk. (Fig. 1.)

Sannsynligheten for å forkaste H når den er gal er altså i dette tilfelle 85 pst., altså relativt stor.

Anta nå at s varierer. Da vil også P' variere. Når s blir mindre «trekkes» kurven for P' mot venstre, når s blir større, mot høyre. Potensfunksjonen er under denne variasjon arealet mellom x-aksen fra $x=0$ til $x=8$ og P' . Vi ser at arealet stiger når s blir mindre og vice versa. Potensfunksjonen ser derfor omtrent slik ut (den helt opptrukne linje): Fig. 2.)

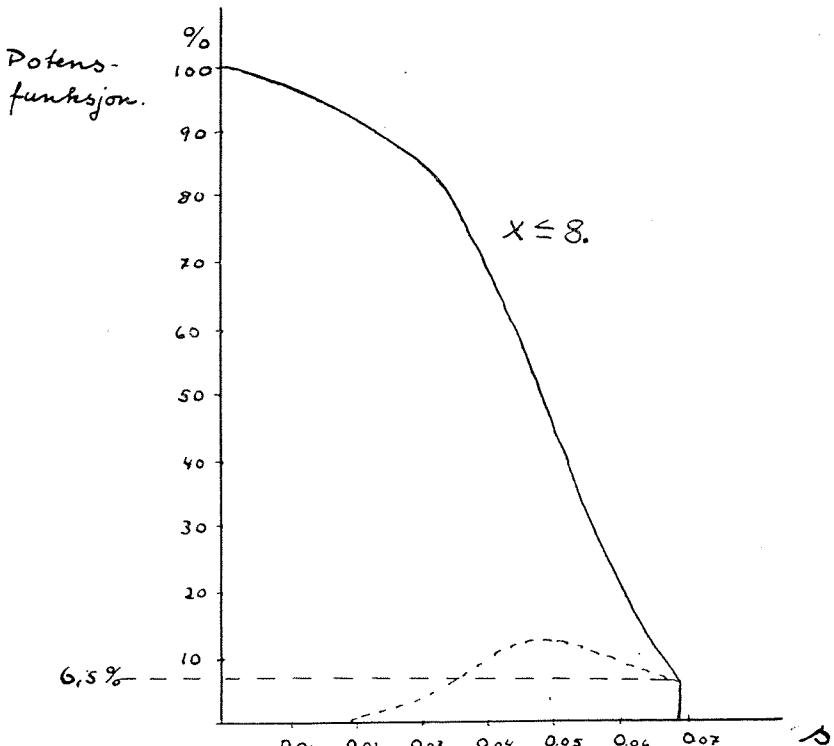


Fig. 2.

Denne potensfunksjon vil ligge over potensfunksjonen svarende til et hvilket som helst annet område O som er slik at sannsynligheten for å forkaste hypotesen når den er riktig er 0,065. Det matematiske bevis herfor tar ikke med.

Anta at vi som O hadde valgt $x=10$ (ikke mindre enn 10). Sannsynligheten for å forkaste hypotesen når den er riktig er da

$$\frac{13.86^{10}}{10!} e^{-13.86} = 6.8 \text{ pst.}$$

altså omtrent det samme som for $x \leq 8$. For så vidt angår denne feilkilde, er altså $x=10$ like så god som $x \leq 8$. Men hvorledes er det med sannsynligheten for å forkaste hypotesen når den er gal? Grafisk representeres denne sannsynlighet av arealet mellom x -aksen fra $x=9,5$ til $x=10,5$ og P' , altså en relativt smal stripe. Leseren vil ikke ha noen vanskelighet med å skisse hvorledes dette areal varierer med kurven for P' på fig.1. Arealet må åpenbart være størst når N_s er omtrent lik 10,

altså $s = \frac{10}{200} = 0,05$. Da er arealet $\frac{10^{10}}{10!} e^{-10} = 12,5 \text{ pst.}$ altså

betydelig mindre enn 85 pst.

Potensfunksjonen for $x=10$ er framstilt på fig. 2. (den stigende linje). Den ligger overalt under potensfunksjonen for $x \geq 8$. Det viser seg at dette er tilfelle med potensfunksjonen for et hvilket som helst område som gir $\epsilon = 0,065$. $x < 8$ er det område som gir «the uniformly most powerful test» (Pearson og Neumann). Vi ser at for $s=0,03$ kommer potensfunksjonen for området $x=10$ under 6,5 pst.-nivået. M. a. o. det er mindre sannsynlighet for å forkaste hypotesen når den er gal enn når den er riktig! En opplagt svært kjedelig omstendighet som gjør at vi må forkaste å bruke $x=10$ som kritisk område.

Plukk fra pensum.

Økonomiske Naturfænomener bliver bevidst forvandlet til økonomisk Teknik. Hvor store Dele af hele Industriën kommer Enkelte i Hænde eller dog under Enkeltes Indflydelse, der bliver den tidligere ubevidste Udvælgelsesproces, som nedlægger Bedrifter med de højeste Omkostninger ... draget over i det bevidste. Den bliver meget mindre kostbar, og selv de sjæelige Omkostninger ved en haablos Eksistenskamp bliver erstattet af Statistiken.

Julius Hirsch: Belighedslære s. 59.

Litt av et fellesprogram.

But the best state for human nature is that in which, while no one is poor, no one desires to be richer, nor has any reason to fear being thrust back, by the efforts of other to push themselves forward.

John Stuart Mill.

Hjelp deg sjøl!
Kjøp på studentkontoret!

Universitetets studentkontor

utgir og selger
Forelesningsreferater
kjøper og selger
Brukte studiebøker
selger
Papir og skrivepapir
til studentene

TRYGGHET

Livsforsikringen garanterer at studiekapitalen ikke går tapt. Senere i livet gir dessuten forsikringen trygghet for dem som er økonomisk uavhengige av oss og den gir velkomne midler i alderens år.
Jo tidligere forsikringen tegnes, desto lavere blir premien. «STUDIEFORSIKRINGER» er en spesiell forsikringsform med særlig lav premie i de første årene.

NORSKE LIV
Stiftet 1844
Livsforsikring - Livrenter

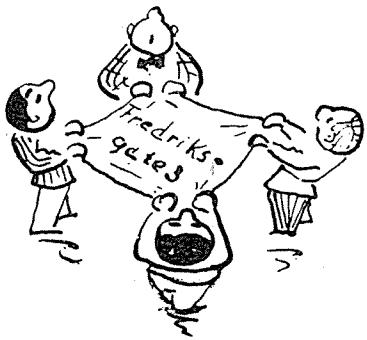
LÆR maskinskrivning!

Det har De bruk for både i studietiden og i praksis!
Kurser hele dagen.

SKRIVEMASKINSTUA

Stortingsgt. 18 II (inn. Universitetsgt.) — Telefon 42 22 26

NB!. Vi utfører all slags avskrivnings- og mangfoldig-gjøringsarbeid.



Per Sevaldson:

Fårelesninger eller undervisning.

Den undervisning Universitetet gir i sosialøkonomi er på mange måter mangelfull, og har skapt endel misnøye blant studentene. Det er svært vanskelig å skaffe gode lærebøker, særlig for undervisningen om norske forhold, og det er nødvendig med nokså fyldige kommentarer og forklaringer av de aktuelle hendelser på det økonomiske område. Behovet for god undervisning er derfor stort.

Det er da også gjort mye fra Universitetets side for å skaffe forelesere i de fleste fag. Særlig for 1. avdeling har forelesningsplanen i det siste vært god. Det foreleses sammenhengende i både grunnkurs og statistikk. Også i rettslære og befolkningslære må en si at undervisningsplanen har vært tilfredsstillende. For 2. avdeling er det mindre plan å spore. Her er forelesningene mer sporadiske, men f. eks. i næringsøkonomikken ser det ut som vi etter hvert skal få forelesninger over de fleste emner. Manglende planmessighet gir seg utslag i den enkelte lærers tendens til å overdimensjonere sitt fag. Retting og gjennomgåelse av oppgaver har vært svært tilfeldig for begge avdelinger.

Kvaliteten av forelesningene er derimot en annen sak til tross for at det ikke har vært noe å si på lærernes faglige dyktighet. Den pedagogiske dyktighet ligger nemlig gjennomgående på et lavt nivå. De ferreste oppnår noen som helst form for kontakt med auditoriet. En vesentlig ulempe er det også at så få behersker den kunst å foredra sitt stoff på en måte som holder interessen fanget. De er for monotone eller for hurtige eller spekker sin tale med «ventelyder» (æäh, øöh, osv.).

Den viktigste årsaken til at forelesningene er så dårlige er vel imidlertid at det blir ofret for lite tid og arbeid på dem. Alle våre lærere har praktisk eller vitenskapelig arbeid ved siden av undervisningen. På den måten blir undervisning og praktisk og vitenskapelig arbeid alternative goder på kort sikt.

For dem som er overlatt å foreta avveiningen blir det imidlertid nesten ikke snakk om alternativer en gang. Det blir uten betydning for såvel deres økonomiske som deres sosiale stilling om de legger mer eller mindre arbeid i undervisningen. Lønnen

er den samme. Kanskje et eksempel på dårlig arbeidsmoral som en ulempe ved full beskjeftigelse.

Resultatet blir i allfall nedslående. Enkelte tillater seg å møte opp til forelesning totalt uforberedt, mens andre henfaller til å lese opp og kommentere tabeller. Disposisjonene blir rotet og «skjeve» i forhold til stoffets betydning og vanskelighet.

Muligheter for studentene til å komme i kontakt med lærerne, f. eks. for utdyping av enkelte punkter, eller hjelp med ting som faller vanskelig for den enkelte, eksisterer bare i unntaksestilfeller.

Til alle disse manglene som nærmest knytter seg til de enkelte lærere, kommer så vesentlige mangler ved selve opplegget av undervisningen. I stor utstrekning er nemlig forelesningene den eneste måten studentene kan få kjennskap til det stoff som forlanges til eksamen. Det viktigste blir da ikke å høre og lære mest mulig under selve forelesningen, men å få skrevet ned et mest mulig utførlig referat, for senere tilegnelse (pugging). Det er jo en lite rasjonell måte å utnytte arbeidstiden, når 100 mann sitter og skriver det som 1 mann, en skrivemaskin og en stensilmaskin kan gjøre mye bedre.

Foreleseren blir nødt til å ta hensyn til at det han sier skal refereres, men de fleste synes ikke heller de kan gi seg til å dikttere. Så snakker de «mellomfort» slik at de som refererer må skrive så blekket spruter for å få med det viktigste, mens de som ikke refererer synes det går altfor langsomt og etter hvert sovner av.

Ordingen med de ensidige, avleverte forelesninger er jo heller ikke egnet til å skape den kontakt mellom lærere og studenter som kan bety så mye av impulser og stimulans for begge parter. Kontakten er heller ikke skapt i og med at en skyter inn noen «ikke sant» i ordflommen.

I en sum kan vi si at de uinteressante og dårlige forelesninger, og kravet om at de skal huskes i detalj til eksamen, sammen med en nesten total mangel på personlig kontakt med lærerne og interesse fra deres side, gjør studiet tyngre og mindre fruktbringende for den store masse av studenter. De understøtter tendensen til å lese fag 10 til 12 timer i døgnet, og motvirker således en sunn åndelig utvikling hos studentene.

Jeg vil peke på endel forbedringer som kanskje ville hjelpe.

1. Det bør utarbeides en «normalplan» for studiet såvel til 1. som til 2. avdeling. Etter denne bør så undervisningsplanen legges, slik at enhver student får anledning til å følge de nødvendige kurser i løpet av en normal studietid. I den forbindelse kan det være verd å minnes forslaget om faste forelesninger over hele høyere kurs, i likhet med grunnkursforelesningene. Også for oppgavegivningen bør det settes visse normer.

2. Forelesningene skal være muntlig undervisning. Dette betyr at det studentene lærer av en forelesning, skal være det de

lærer av å høre den. Det bør altså være unødvendig å føre referat.

3. Skal dette la seg gjennomføre må det faktiske kunnskapsstoff innen emnet (det som forlanges til eksamen) være tilgjengelig i skriftlig form på annen måte (stensiltrykk), helst før forelesningen holdes.

4. Det må stilles visse krav til forelesernes taleferdighet. Folk med dårlig stemme bør settes til annet arbeid. Obligatoriske kurser i stemmebruk for lærerne er gjennomført ved andre skoler her i landet, og det skulle også la seg gjøre ved Universitetet.

5. En bør også søke pedagogisk riktigere undervisningsformer enn de ensidige forelesninger. I allfall må foreleserne av og til prøve å komme i kontakt med auditoriet og «aktivisere» studentene, f. eks. ved spørsmål, spørretimer, diskusjoner. I den utstrekning det ikke belaster en normal arbeidsplan for mye, er eksaminatorier en god form.

Også i pedagogikk kunne en ønske obligatoriske kurser for lærerne.

6. Det bør forlanges (og betales for) at lærerne selv ofrer tid og arbeid på å danne kollokviegrupper, hvor de selv medvirker. Det viser seg at studentene har vanskelig for å få det rette grep på kollokviearbeidet, slik at det blir den hjelp i studiene, som det kan være.

En ordning med obligatoriske kollokvier i enkelte fag kan muligens diskuteres.

I denne forbindelse vil jeg foreslå at det i stedet for det økonometriske seminar forlanges et økonometrisk gruppearbeid. På den måten vil grupper på 5–7 studenter som i samarbeid behandler hver sin side av et økonomisk problem kunne gjennomføre virkelige verdifulle forskningsoppgaver, samtidig som de oppøves i den moderne form for vitenskapelig forskningsarbeid.

Jeg har her fremkastet noen refleksjoner som en student kan gjøre om undervisningen. Mange av ideene er kanskje mindre vel gjennomtenkt, og nærmest å betrakte som antydninger. Andre og bedre forslag til en nyordning vil sikkert komme fram i en debatt om disse spørsmål, særlig hvis lærerne vil delta. Jeg er i allfall overbevist om at noe bør og mye kan gjøres for å forbedre den tingenes tilstand vi har i dag og den toleranse og forståelse som studentenes syn alltid har møtt, sist da pensumet ble revidert, lover godt for tiltak på dette felt.

La oss slå fast en gang for alle at det er dårlig planøkonomi å forsømme undervisingen, og når nødvendigheten av bedre kår for forskningen ved vårt Universitet understrekkes, bør det også understrekkes at undervisningen står minst like dårlig, og det er den forskningen i det lange løp er avhengig av, mer enn av noe annet.

Erik Ib Schmidt: FRA KAPITALISTISK TIL SOCIALISTISK ØKONOMI.

Forlaget Fremad, København 1945.

Denne bok som er kommet ut i Danmark vil være nyttig for dem som i allfall vil kjenne til prinsippene i en socialistisk planhusholdning. Det er et emne som enhver økonom, uansett politisk syn, bør sette seg inn i. Det er derfor et savn at emnet ikke har fått aldri så liten plass i våre pensumslister.

Etter å ha betraktet den liberalistiske frie prisdannelses i teori og praksis, behandler forfatteren i et kapitel socialismens forhold til individenes frihet og forholdet mellom socialisme og demokrati. Deretter forklarer han begrepet planøkonomi og de forskjellige betydninger som ligger i ordet. Så kommer det et kapitel som etter min mening er av størst interesse: «Grundprinsipperne for socialistisk Planøkonomi.» Dette kapitel skal jeg komme nærmere inn på lengre nede. Til slutt kommer to kapitler om de problemer som reiser seg i forbindelse med byråkratismen, og en pointering av nåtid- og framtidsoppgaver for den planøkonomi som er beskrevet. Boka er ikke på mer enn 178 sider og den er lettlest så jeg tror det lønner seg å bruke en dag til å pløye den igjennom.

Jeg skal så komme tilbake til prinsippene for den socialistiske planøkonomi og omtale enkelte punkter:

1. Den socialistiske planlegging skjer i form av periodeplaner f. eks. en langtidsplan som kan gjelde 15–20 år. Denne langtidsplan trekker opp hovedlinjene for den økonomiske politikk. Innenfor rammen av langtidsplanen formas de konkrete planer, f. eks. i form av 5-års planer. De helt detaljerte arbeidsplaner vil gjerne være årsplaner, som igjen er delt opp i kvartals- og månedsplaner. Derved oppnår en den nødvendige smidighet i tilpassingen av planene, samtidig som den økonomiske politikken kan gis lengre perspektiv. Jeg siterer fra boka: «Betydningen af den anførte Periodedeling kan bl. a. illustreres genem dens Betydning for Omkostningskalkulationspriserne, hvor man plejer at skille mellem faste (Anlægs-)Omkostninger og variable eller løbende Omkostninger. I Relation til Langtidsplanerne kan man saaledes i det store og hele betragte alle Omkostninger i Industrien som variable, mens en Del af Anlægsomkostningerne er faste i Forhold til Flereårsplanerne. Endelig vil næsten alle Anlægsomkostningerne i et Aar kunde betraktes som givet i Forhold til Etaarsplanerne.»

2. De organisatoriske former: vil være en blanding av sentralisert og desentralisert ledelse. De sentrale funksjoner må samles hos et organ underlagt regjeringen, mens den detaljerte utforming av planene, på grunnlag av de retningslinjer det sentrale organ har fastlagt, best kan skje desentralisert. Den praktiske erfaring vil selvfølgelig være avgjørende for fastleggelsen av de organisatoriske former.

3. Pridannelsen under planøkonomi: Planen vil bli fastlagt i realenheter, men dette betyr ikke at planøkonomien blir naturøkonomi. Prisen er nødvendig blant annet av hensyn til det frie forbruksvalg, som

er en avgjørende forutsetning for at et økonomisk system skal være demokratisk. Hovedprinsippet er at prisene skal settes lik omkostningene, men vel og merke ikke omkostningene i bedriftsøkonomisk, men i samfunnsøkonomisk forstand. Når prisene er fastlagt, vil da det frie forbruksvalg bli bestemmende for produksjonens omfang i de forskjellige grenser av næringslivet. Det vil selvfølgelig være unntak fra dette hovedprinsippet, men plassen tillater ikke å komme inn på det her.

4. *Behovsdekning kontra rentabilitet*: Jeg skal nøyne meg med å peke på de driftsøkonomiske grunnsetninger i privatkapitalistiske samfunn, og de tilsvarende under det forfatteren kaller «behovsøkonomi». I et privatkapitalistisk samfunn:

1. Virksomhetens inntekter gjennom salg etc. skal være større enn de samlede omkostningene. (Regelen om totaldekning.)

2. Meromkostningen ved framstillingen av siste enhet vil ikke overskride merinntekten. Ved monopol betyr dette som kjent at prisene alltid vil være høyere enn grenseomkostningene.

De tilsvarende prinsipper under behovsøkonomi:

1. Forutsetningen for at en produksjon bør settes igang eller opprettholdes, må være at den samlede behovsdekning som nås gjennom produksjonen, vurderes høyere enn den samlede faktorinnsats.

2. Produksjonen bør alltid føres så langt fram at grenseomkostningene blir lik prisen.

5. *Småvirksomheten under socialismen*: Selv om utviklingen går mot stadig større driftsenheter, vil det sikkert likevel bestå mange små bedrifter f. eks. i jordbruk. Disse vil det ikke være økonomisk eller politisk fornuftig å socialisere, slik at det vil komme til å bestå en ikke uvesentlig privatøkonomisk sektor i denne socialistiske økonomi.

I det foregående har jeg ikke gitt meg inn på noen vurdering, men nøyd meg med å referere enkelte punkter i den socialistiske planøkonomi slik som forfatteren oppfatter den. Plassen tillater ikke noen nærmere omtale, og de som vil vite mer om emnet, bør lese boka selv. Jeg håper med dette å ha vekket lesernes nysgjerrighet.

B.

Kapitalismens krise.

Capitalism owes its survival more to Roosevelt and Keynes than to any other men.

The new Statsman and Nation 27/4-46.

*

Også en definisjon.

Anvendt statistikk er kunsten å trekke en matematisk rett linje fra en ubegrunnet antagelse til en forutfattet konklusjon.

Teknisk Ukeblad 20/3-47.

Ord i alvor.

Det er tragisk at pengene har skapt så lite kultur i dette landet.

Henrik Groth i foredraget Kulturen i faresonen.

*

Hollywood.

En økonomisk studie over den amerikanske filmindustri har fått titelen — Stars and Strikes.

*

Agrikulturell økonomi.

Pengene er som gjødsel. De gjør ikke nytte uten at de blir spredt.

Bacon (ikke Brofoss)

*

Ad. Ot.prp. 152.

Ikke noe er så varig som det midlertidige.

Wilhelm Keilhau om reguleringspolitikken.

*

Jakobinsk slagord.

Samfunnet er skapt av våre behov, staten av vår ondhet.

Thomas Paine.

*

Subtiliteter.

Hambro oversatte i sin ungdom Kipling, og presterte bl. a. følgende:

Skal man slaas med Dept'er, trænger man en Dos á noget mere sterkt end jenv journalistisk Prosa.

Kanskje det er disse linjer «Farmand» har i minne når det lar sin husdikter «Ruben» boltre seg. Han er ellers nokså flink til å «slaas med Dept'er».

STIMULATOR

Utgitt av: Universitetets Socialøkonomiske Institutt og Socialøkonomisk Studentutvalg.

Adresse: Fredriksgate 3, Oslo. Tlf. 33 35 00.

Redaktører: Nils M. Apeland og Preben Munthe.

Faste medarbeidere: Elsa Aakre og Bjorn Larsen.

Forretningsfører: Arne Frydenslund.

Kontaktmann for Sosialøkonomisk Samfunn: John Bartolf.

Alle artikler står for forfatterens egen regning.

Redaksjonen avsluttet 26. mars.

Dersom De ikke partout vil kjøpe

Deres bøker hos andre,

SÅ KJØP DEM HOS MEG

Nils S. Hauff

ved Universitetshjørnet